

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Злочини мржње – криминолошки аспект

(мастер рад)

Ментор:

Др Дарко Димовски

Студент:

Милица Нешић

Број индекса: М017/16-О

Ниш, 2018. године

Садржај

УВОДНА РАЗМАТРАЊА.....	1
ПРВИ ДЕО	6
ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП	6
I. ИСТОРИЈАТ НАСТАНКА ПОЈМА ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ	7
II. ДЕФИНИСАЊЕ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ И ЊИХОВА ИНКРИМИНАЦИЈА	9
2.1. Дефинисање злочина мржње у теорији.....	10
2.2. Дефинисање и инкриминација злочина мржње на међународном, регионалном и националном нивоу	11
2.2.1. Међународни документи.....	11
2.2.2. Регионални документи	13
2.2.3. Национална законодавства	14
2.3. Могући проблеми са коришћењем кованице „злочини мржње“ приликом њиховог дефинисања и инкриминације.....	17
III. КОНСТИТУТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ	19
3.1. Противправни акт.....	19
3.2. Мотив предрасуде – <i>bias motive</i>	20
3.3. Припадност жртве одређеној друштвеној групи/лично својство жртве.....	22
3.3.1. Стварна или претпостављена припадност.....	22
3.3.2. Повезаност са припадником одређене друштвене групе – <i>Hate crime by association</i>	23
IV. РАЗЛИКОВАЊЕ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ ОД ДРУГИХ СЛИЧНИХ ПОЈМОВИМА	25
4.1. Предрасуде.....	25
4.2. Дискриминација	26
4.3. Говор мржње.....	27
V. УЗРОЦИ ПОЈАВЕ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ.....	28
VI. ТИПОЛОГИЈА ИЗВРШИЛАЦА	31
VII. КАРАКТЕРИСТИКЕ ЖРТВЕ.....	35
VIII. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ.....	37
8.1. Званичне статистике	37
8.2. Тамна бројка	41
8.2.1. Проблем „тамне бројке“ као резултат неповерења у органе унутрашњих послова и правосуђа	42
8.2.2. Проблем „тамне бројке“ због непознавања права жртве.....	43

8.2.3. Проблем „тамне бројке“ као резултат недовољне обучености органа унутрашњих послова и правосуђа за утврђивање мотива предрасуде.....	43
8.3. Интернет и злочини мржње.....	49
IX. ПРЕВЕНЦИЈА ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ.....	49
ДРУГИ ДЕО.....	52
ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ.....	52
I. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА.....	53
II. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА.....	53
III. ОПИС ИСТРАЖИВАЊА.....	54
IV. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА.....	55
V. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА.....	56
5.1. Општи подаци испитаника.....	56
5.2. Појам злочина мржње.....	58
5.3. Заступљеност злочина мржње и карактеристике жртви и учинилаца.....	60
5.4. Обраћање за помоћ.....	70
5.5. Коментари испитаника.....	72
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	74
Литература.....	77
Попис коришћене литературе.....	77
Попис остале истраживачке грађе.....	78
Злочини мржње – криминолошки аспект.....	81
Nate crimes – criminological aspect.....	82
Биографија студента.....	83
ПРИЛОЗИ.....	84

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

*'No one is born hating another person because of the colour of his skin, or his background, or his religion. People must learn to hate, and if they can learn to hate, they can be taught to love, for love comes more naturally to the human heart than its opposite.'*¹

- Nelson Mandela

Прогони Хришћана у Римском царству у периоду од 69. до 313. године н.е, злочини почињени од стране британских колонија над староседеоцима Аустралије током 18. и 19. века, апартхејд у Јужноафричкој Републици током 20. века, Холокауст вршен током Другог светског рата, геноцид у Руанди 1994. године, етничко чишћење у Босни и Херцеговини спроведено у раздобљу од 1991. до 1995. године, дешавања на Косову последњих трију деценија између српског и албанског становништва, итд. Ово су само неки од примера злочина мржње који су током историје извршавани према припадницима одређених група. Иако се може сматрати да датирају још од давнина, злочини мржње представљају појаву за коју интересовање стручне јавности почиње да расте тек током 90-их година прошлог века, и то најпре у Сједињеним Америчким Државама, а потом и на осталим просторима. У Србији и региону, злочини мржње, као посебна врста криминалитета, представљају, чини се, још увек нову појаву коју тек треба подробније истраживати.

Злочини мржње представљају посебно опасну врсту криминалитета због последица које могу оставити по жртве и друштво. Захваљујући својим карактеристикама, представљају погодно средство којим се остварује контрола и врши заплашивање сви оних лица која се на неки начин не уклапају у предвиђене друштвене оквире. С обзиром да се врше из предрасуда које извршилац гаји према личном својству жртве, које жртва не може да промени, злочини мржње за крајњи циљ имају уништење идентитета жртве.² Као такви,

¹ „Нико није рођен да мрзи другог човека због боје коже, његовог порекла или његове религије. Људи морају научити да мрзе, а ако науче да мрзе, онда могу и да воле, јер љубав је природнија људском срцу него њена супротност“, Нелсон Мандела

² В. Perry, Hate crime: Contexts and consequences; in: Grant P, (ed.) *State of the World's Minorities and Indigenous Populations, 2014: Events of 2013*, London, 2014, p. 14

злочини мржње у крајњој линији могу довести до дестабилизације друштва утичући на њену кохезију, што многи историјски догађаји и потврђују.

Данас не постоји јединствена дефиниција злочина мржње, а мали је број међународних докумената који се уопште бави овим питањем. С обзиром на то, просто ни не чуди чињеница да скоро свака држава на своји начин приступа њиховом дефинисању и начину њихове инкриминације. Да би право могло адекватно да одговори на изазове које ова појава поставља, а у циљу њене делотворне превенције, неопходно је потпуно разумевање злочина мржње као једног од озбиљнијих видова криминалитета, односно тога шта они заиста представљају, које су њихове кључне карактеристике, како се испољавају, каква је њихова заступљеност, који су узроци њихове појаве и слично. Предмет овог рада стога јесте управо сам појам злочина мржње и његове основне криминолошке карактеристике које га чине другачијим од осталих видова криминалитета, као посебно опасне појаве.

Кроз анализу доступне криминолошке, социолошке и правне литературе, и спровођењем практичног истраживања, аутор жели да овим радом укаже на присутност ове појаве и у нашем друштву, те да детаљнијом анализом њених основних криминолошких карактеристика омогући што боље разумевање овог појма, у циљу њене адекватније превенције.

Главне хипотезе овог рада су следеће:

- 1) Не постоји јединствен став приликом одређивања овог вида криминалитета, што доводи до многобројних конфузија у пракси.
- 2) Злочини мржње су распрострањени у Републици Србији, као и у иностранству.
- 3) Учиниоци су углавном младе особе које претходно немају никакав контакт са жртвом и које делају у групи.
- 4) Највећи број жртви злочина мржње у Србији јесу припадници ЛГБТ популације.
- 5) Злочине мржње карактерише велика присутност тамне бројке.

У изради рада аутор се користио следећим методама: дескриптивни метод, упоредноправни метод, нормативни метод, статистички метод и студија случаја

Овај рад је подељен у два основна дела, од којих је први део посвећен злочинима мржње кроз теоријски приступ, док је други део посвећен резултатима спроведеног емпиријског истраживања.

Први део рада који се бави теоријским приступом злочинима мржње чине 9 поглавља. Прво поглавље ближе описује историјат настанка појма злочина мржње. Настанак овог појма везује се за доношење *Hate Crime Statistic Act* у Сједињеним Америчким Државама 1990. године, којим је Конгрес наложио Федералном бироу за истраге да прикупља податке о почињеним злочинима на територији САД-а који су засновани на предрасудама. Ово поглавље такође хронолошки приказује све догађаје и законе који су уследили након доношења наведеног закона, а који су допринели развоју злочина мржње као посебног вида криминалитета.

Друго поглавље посвећено је дефинисању појма злочина мржње и њиховој инкриминацији, с обзиром да не постоји јединствени приступ приликом дефинисања овог вида криминалитета. Оно је подељено у три дела, од којих први анализира дефиниције злочина мржње које су дали разни теоретичари и криминолози. Други део садржи све битније међународне и регионале обавезујуће и необавезујуће документе који се сматрају значајним за развој, дефинисање и инкриминацију злочина мржње, као и приказ појединих националних решења када је у питању овај криминалитет, са посебним освртом на решење српског законодавца. На крају, трећи део садржи критички осврт на употребу термина „злочини мржње“ и указује на проблеме који се могу јавити приликом њиховог дефинисања и инкриминације.

У трећем поглављу аутор ближе објашњава три конститутивна елемента злочина мржње: постојање противправног акта, мотив предрасуде и припадност жртве одређеној друштвеној групи. Аутор критички анализира употребу термина мотив „мржње“, сматрајући га неприкладних и збуњујућих. Посебну пажњу аутор посвећује трећем елементу, тј припадности жртве одређеној друштвеној групи. Истиче се да – осим тога што се злочини мржње могу чинити према жртви која стварно припада одређеној друштвеној групи, или пак према жртви за коју учинилац претпоставља да припада таквој групи иако то није случај – противправно понашање мотивисано предрасудом и усмерено према жртви која сама није припадник одређене групе, али је повезана са особом која припада некој

таквој групи такође ће се сматрати злочином мржње, такозваним *“hate crime by association”*.

У наредном, четвртом поглављу, аутор прави разлику између злочина мржње и других сличних појмова са којима се они најчешће мешају у пракси. На тај начин, врши се упоређивање предрасуда, дискриминације и говора мржње са злочинима мржње. Посебан акценат стављен је на сличности и разлике са појмом говора мржње, имајући у виду да у пракси најчешће долази до мешања ова два појма, а што резултира погрешном квалификацијом дела.

Пето поглавље настоји да наброји неке од најчешћих узрока појаве злочина мржње, у циљу њиховог разумевања као вида криминалитета и ради што ефикасније превенције. Поглавље се ближе објашњава неке од узорка, као што су лоша економска ситуација, постојање и пропагирање стереотипа према одређеној групи у филмовима и на телевизији, политичке кампање које расипају мржњу и предрасуде, лично искуство учинилаца са припадницима групе којој жртва припада, тзв. „инцидент-отирач“, постојање тензија међу земљама суседима, а посебно постконфликтних земаља, као и утицај породице и ближег окружења.

Након анализе узорка ове виде криминалитета, аутор у следећем, шестом поглављу прелази на испитивање карактеристика извршилаца. Као једну од најзначајних типологија извршилаца до сада одрађених, аутор наводи типологију до које су дошли Џек МекДевит и други, према којој се сви извршиоци злочина мржње могу поделити на извршиоце злочина мржње из забаве, извршиоци одбрамбених злочина мржње, извршиоци злочина мржње из мисије и извршиоци злочина мржње из освете. Такође, аутор излаже и типологију истих истраживача која је применљива на ситуације када се као саизвршиоци јављају више лица, а према којој се (са)извршиоци деле на вођу, сапутника, невољног учесника и хероја, који заправо и није извршилац. Поред наведеног, посебан акценат у оквиру овог поглавља стављен је на такозване „групе мржње“ као посебно опасне групације које делају искључиво са циљем ширења мржњи и извршења кривичних дела мотивисаних предрасудама које пропагирају.

Седмо поглавље посвећено је жртвама злочина мржње. Посебан акценат је стављен на њихову стварну или претпостављену припадност одређеној друштвеној групи, безличност – односно одсуство икакве везе између извршиоца и жртве, као и на све социо-психолошке последице које трпе као жртве злочина мржње.

Осмо поглавље посвећено је питању распрострањености злочина мржње, како званичне тако и стварне. Након анализирања одређених званичних статистика, аутор посебни акценат ставља на један од највећих проблема злочина мржње као вида криминалитета, а то је постојање велике „тамне бројке“. Аутор у овом делу опсежно анализира разлоге за постојање тамне бројке, а као најбитније наводи неповерење жртава у надлежне органе, незнање жртви о правима које поседују и недовољна обученост надлежних органа за препознавање мотива предрасуде. У овом поглављу такође је анализирана и значајна улога Интернета у ширењу злочина мржње.

Последње, девето поглавље, бави се питањима превенције злочина мржње. Акценат се ставља на увођење института ресторативне правде, који у крајњој мери може утицати на превенцију овог вида криминалитета у друштву. Такође, аутор истиче потребу константе едукације друштва и промовисања једнакости.

Други део рада је резултат емпиријског истраживања које је аутор спровео ради утврђивања стварне распрострањености појаве злочина мржње на територији Републике Србије, упознатости шире јавности са истом, затим карактеристика учиниоца и жртве, као и ниво поверења јавности у органе унутрашњих послова и правосуђа. Истраживање је спроведено над 200 испитаника, грађана Републике Србије, путем попуњавања онлајн упитника. Овај део рада је подељен на 5 поглавља, од који се прва 4 баве представљањем предмет и циља истраживања, коришћене методологије, описа истраживања и постављеним хипотезама, док пето поглавље садржи резултате истраживања до којих се дошло.

ПРВИ ДЕО
ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП

I. ИСТОРИЈАТ НАСТАНКА ПОЈМА ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ

Иако своје корене вуку из давнина, тек од недавна, злочини мржње постају посебан предмет интересовања и изучавања многобројних наука, и то пре свега криминологије, социологије, психологије и правних наука.

Појам „**hate crime**“, односно дословно преведен „злочин мржње“, први пут се званично јавља и законски дефинише 1990. године у Сједињеним Америчким Државама, када је усвојен чувани *Hate Crime Statistic Act*, којим је Конгрес наложио Федералном бироу за истраге да прикупља податке о почињеним злочинима на територији САД-а који су засновани на мржњи или предрасудама. Разлог за усвајање овог закона био је изненадни пораст насилних кривичних дела између припадника различитих раса, као и паљења црква, верских и сакралних објеката које су користили припадници црне расе.³ Потом је, 1994. године, на федералном нивоу уследило доношење *Violent Crime Control and Law Enforcement Act*, којим је постављена обавеза да се повећају казне које се изричу у поступцима пред Федералним кривичним судом и то за злочине из мржње почињене према одређеним лицима с обзиром на њихову претпостављену или стварну расу, боју коже, религију, националну или етничку припадност и пол. Истовремено, овај закон је проширио обавезу ФБИ-а да прикупља податке о почињеним злочинима мржње на територији САД-а и то на све оне злочине који су почињени према одређеној особи с обзиром на њену стварну или претпостављену физичку или менталну неспособност. Две године касније, такође на федералном нивоу, уследило је и доношење *Church Arson Prevention Act*, као реакција на учестала паљена сакралних објеката у којима су богослужењима углавном присуствовали црнци.⁴ Овим федералним законом предвиђено је кажњавање за уништавање сакралних објеката, при чему ће се приликом одмеравања казне као отежавајућа околност узети чињеница да је учинилац ово дело извршио због расе, боје коже или етничке припадности жртве.

Међутим, можда најзначајнији догађаји који су највише потресли америчку јавност и указали на неопходност још адекватније инкриминације и борбе против злочина мржње, кривичних дела мотивисаних предрасудама, били су убиства Метјуа Шепарда и Џејмса Бирда Млађег. Метју Шепард, 21-огодишњи студент Универзитета у Вајомингу, 6. октобра

³ Ј. Ђирић, Злочини мржње – америчко и балканско искуство, *ТЕМИДА*, бр. децембар 2011, стр. 21

⁴ Ђ. Игњатовић, Злочини мржње, *Правни живот*, бр. 9/2005, стр. 4

1998. године брутално је претучен од стране двојице младића, јер је био отворени припадник ЛГБТ популације⁵. Истрага је утврдила да је смрт младића уследила на тај начин што је, након одвођења у забачен рурални део града Ларами, брутално ударан у пределу главе задњим делом пиштоља, и то више од 19 пута, од којих је задњи ударац изазвао неповратно оштећење његовог можданог стабла. Потом је, завезан конопцем за ограду, без новчаника, личних докумената и ципела, остављен да виси, док га, након чак 18 сати, није пронашао случајни пролазник. Шепард је преминуо од последица повреда 12. октобра те године. Током истраге, а и касније, у току поступка, двојица младића која су починила ово кривично дело, ни у једном тренутку нису исто оспорили. Све време током истраге и суђења су исказивали свој презир према Шепарду, ословљавајући га називима као што су „педер“, „чудак“, „геј“, из којих се јасно могло закључити да је мотив њиховог дела била управо чињеница да је овај младић био припадник ЛГБТ популације. Обојица су кажњени на доживотну казну затвора.⁶

Други случај који је узнемирио америчку јавност јесте случај Џејмса Бирда Млађег, 49-огодишњег Афроамериканца, којег су тројица Американаца, беле расе, након што су му понудили вођњу, одвезли у забачени део града, брутално претукли, завезали за задњи део камиона и тако завезаног вукли, све док ударцем у канализациону цев није дошло до прелома и одвајања Џејмсове главе и десне руке од његовог тела, услед чега је моментално преминуо. Мотив за ово брутално убиство била је припадност жртве црној раси, услед чега је овај злочин окарактерисан као злочин мржње. Двојица од тројице починилаца овог ужасног дела осуђени су на смртну казну, док је један осуђен на доживотну казну затвора.⁷

⁵ ЛГБТ је скраћеница која се односи на лезбијке, геј, бисексуалне и трансродне особе.

⁶ J. Mardsen, *The Murder of Matthew Shepard*; преузето 19.5.2017. <http://www.wyohistory.org/encyclopedia/matthew-shepard>, за више детаља видети: В. Loffreda, *Losing Matt Shepard: Life and Politics in the Aftermath of Anti-Gay Murder*, New York: Columbia University Press, 2000, или J. Shepard, *The Meaning of Matthew: My Son's Murder in Laramie, and a World Transformed*, New York: Hudson Street Press, 2009. У новијем периоду, јављају се аутори који стављају у сумњу читав низ догађаја који су утврђени моментом пресуђења Шепардовога случаја и који наводе да су Шепард и младићи који су га убили заправо били наркодилери у Ларамију, те да је Шепардово убиство резултат њихових међусобних сукоба за превласт на тржишту, а не злочин из мржње због Шепардове припадности ЛГБТ популацији. Видети више у S.Jimenez, *The Book of Matt: Hidden Truths about the Murder of Matt Shepard*, South Royalton, Vt.: Steerforth Press, 2013

⁷ Biography.com, *James Byrd Jr.*; преузето 19.5.2017. [8](https://www.biography.com/people/james-byrd-jr-092515?_escaped_fragment=)

Управо ови догађаји су довели су до стварања јасније слике о томе шта заправо представљају злочини мржње. Они су још једном указали на потребу ургентније и адекватније инкриминације ових кривичних дела која се извршавају према припадницима одређених друштвених група због одређених личних својства које поседују. Захваљујући притиску јавности, многих формалних и неформалних група, као и породица Метјуа Шепарда и Џејмса Бирда Млађег, након потписивања од стране тадашњег председника САД-а Барака Обаме, 2009. године донет је један од најзначајних аката који на најдетаљнији начин уређује питање злочина мржње. Овај акт је добио назив *Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act*. Између осталог, овај акт је проширио појам злочина мржње, на тај начин што сада злочини мржње обухватају и жртвину стварну или претпостављену сексуалну оријентацију. Најзначајније новине су то да жртве злочина мржње добијају статус федералне заштите, а федерални органи добијају овлашћења да се самоиницијативно укључе у предузимање истражних радњих у случајевима када локалне власти одустану од гоњења. Овим актом је такође проширена надлежност ФБИ да врши прикупљање статистичких података и за злочине мржње који се врше према жртви због њене сексуалне оријентације.⁸

Читав овај период од доношења *Hate Crime Statistic Act-a* до доношења *Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act-a* са свим дешавањима у међувремену, сматра се периодом у којем је настао појам злочина мржње, као посебна врста криминалитета, на који је потребно посебно обратити пажњу.

II. ДЕФИНИСАЊЕ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ И ЊИХОВА ИНКРИМИНАЦИЈА

Данас још увек не постоји универзално прихваћена дефиниција злочина мржње. Међутим, многи законодавци, теоретичари и научници бавећи се овом комплексном и недовољно истраженом појавом, покушали су да дају своје дефиниције. Дефинисање појма злочина мржње је од изузетног значаја, како би се отклонила свака недоумица до које би могло доћи у пракси, а и како би се уједно оправдала потреба за истицањем овог вида криминалитета као посебно значајног.

⁸ J. Ђирић, *op. cit.*, стр. 22 - 25

2.1. Дефинисање злочина мржње у теорији

Професорка и криминолошкиња Барбара Пери, која је свој рад посветила изучавању злочина мржње, у својој књизи *In the name of hate* даје једну од значајнијих дефиниција према којој је „злочин мржње механизам моћи који служи да одржи неку незавидну хијерархију, и то употребом силе или претњом да ће се употребити сила, било вербална или физичка, а који је углавном усмерен против оних које наше друштво иначе стигматизује и маргинализује.“⁹ Још једна од дефиниција која се у теорији провлачи јесте и дефиниција према којој су злочини мржње „вид насиља које је усмерено према групама људи који се сматрају мање вредним поштовања од стране већине популације, који су дискриминисани по различитим основама и који немају потпуну могућност да отклоне социјалну, политичку и економску неправду којој су изложени.“¹⁰

Осим ових дефиниција, од значаја су и дефиниције дате у домаћој литератури, а као неке од њих, издвајају се оне које дају професор Правног факултета Универзитета у Београду Ђорђе Игњатовић и Милена Павловић, некадашња асистенткиња на Правном факултету Универзитета у Београду. Проф. Игњатовић, у једном од својих радова, наводи да злочини мржње обухватају дела која се врше из мржње, одбојности или негативне настројености извршиоца према групи или колективитету којима жртва, по његовом мишљењу, припада,¹¹ док Павловићева наводи да злочини мржње представљају свако кривично дело почињено из мржње према друштвеној групи којој припада жртва.¹² Осим тога, и Комитет правника за људска права YUCOM, као невладино удружење, настојећи да се бори против овог вида криминалитета, даје своје виђење појма злочина мржње, те га дефинише као „свако кривично део извршено из мржње према неком лицу или групи лица због његове расе, боје коже, пола, полне оријентације, језика, вере, политичког или другог уверења, националног или социјалног порекла, имовине, рођења, образовања, друштвеног положаја, година, здравственог статуса или других особина.“¹³

⁹ V. Perry, *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, Routledge, 2001, p. 3

¹⁰ L. Wolfe and L. Copeland. 1994. "Violence against Women as Bias-Motivated Hate Crime: Defining the Issues in the USA," in: *Women and Violence*, Miranda Davies (ed.), London, p. 201

¹¹ Ђ. Игњатовић, *op. cit.*, стр. 5

¹² М. Павловић, Злочини мржње у међународном праву, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-2/2007, стр. 387

¹³ Комитет правника за људска права YUCOM, *Говор мржње и злочин мржње као институти међународног и домаћег права*, Београд, (2007) преузето 15.5.2017.

Упоредивајући ове дефиниције, можемо уочити битне разлике међу њима. Према неким ауторима злочини мржње су кривична дела, према неким вид моћи, док су према другима вид насиља. Иако већина аутора истиче неопходност постојања мотива мржње код извршилаца, неки, не помињајући мотив мржње, истичу да се злочини мржње врше зарад „одржања одређене хијерархије“. Међутим, упркос многобројних разликама у дефинисању злочина мржње, одређена сличност постоји. Она се огледа у томе да свако од поменутих аутора оставља листу основа, односно личних својстава жртве, отвореном, што је итекако значајно, јер је врло тешко одредити тачну листу личних својстава које ће се сматрати заштићеном, посебно имајући у виду да се одређене групе лица неће сматрати подједнако угроженим у различитим друштвима.

2.2. Дефинисање и инкриминација злочина мржње на међународном, регионалном и националном нивоу

Насупрот дефиницијама које се јављају у теорији, потребно је узети у обзир и оне које су део међународних, регионалних и националних докумената. Као што ће бити приказано у наставку рада, неки документи инкриминишу само одређене облике злочина мржње као вида криминалитета, притом не пружајући никакву дефиницију, док их други пак посебно дефинишу. Углавном ће детаљна дефиниција злочина мржње бити састав националних правних аката када се злочини мржње инкриминишу као посебно кривично дело, док међународни и регионални документи, као што ће у наставку и бити приказано, само делимично дотичу питање злочина мржње, стављајући акценат на неопходност инкриминације одређених понашања у домаћим законодавствима држава уговорница/чланица, притом не пружајући конкретну дефиницију злочина мржње као таквих.

2.2.1. Међународни документи

Прегледом међународних докумената основни проблем који се уочава јесте недостатак дефинисања злочина мржње као таквих. Наиме, ниједан од међународних докумената не садржи дефиницију која би свеобухватно приказала шта злочини мржње заиста представљају и шта је све обухваћено тим појмом, те се као резултат јављају само

делимична решења. Разлог за то може бити вишеструки. Најпре, појам злочина мржње као посебног вида криминалитета јавља се тек 90-тих година у Америци, док је велики број докумената који дефинише и инкриминише одређена понашања која се данас сматрају облицима злочина мржње донет много раније пре настанка овог појма. Такође, недостатак свеобухватне дефиниције злочина мржње у међународних документима резултат је и непостојања консензуза међу нацијама око тога шта они заправо представљају.

Први и најзначајнији међународни документ јесте *Међународна Конвенција о укидању свих облика расне дискриминације*, с обзиром да предвиђа обавезу држава уговорница да одређена понашања која у теорији представљају злочине мржње предвиде као кривична дела¹⁴. Овај документ уређује само један од више облика злочина мржње, и то кривична дела мотивисана мржњом и предрасудама која се врше према припадницима супротне расе. Најзначајна одредба јесте одредба чл. 4 ст. 1 тч а) која предвиђа обавезу држава да предвиде као кривично дело свако ширење идеја заснованих на супериорности или расној мржњи, свако подстицање на расну дискриминацију, као и сва дела насиља, или изазивање на таква насиља, уперена против свих раса или сваке групе лица друге боје или другог етничког порекла, као и пружање помоћи расистичким активностима, подразумевајући и њихово финансирање.

Међутим, иако изузетно значајан обавезујући правни документ, ова Конвенција има и одређених недостатака. Најпре, она не дефинише злочине мржње као такве, што се можда и не може сматрати недостатком, имајући у виду да је Конвенција написана 1966. године, када се још увек није развио појам злочина мржње¹⁵. Други недостатак се огледа у томе да сама Конвенција чланом 20 омогућава државама стављање резерве на одредбе Конвенције, што су Аустралија и Сједињене Америчке државе и урадиле, стављајући резерву на члан 4, који предвиђа прописивање одређених дела које данас потпадају под појам злочина мржње као кривичних дела. Такође, многе државе које нису ставиле резерву на овај члан су путем декларације саопшtile да ће овај члан примењивати у мери у којој се не угрожава слобода

¹⁴ Конвенција користи термин „criminalize” што указује да потребу да таква дела буду криминализована као кривична дела која ће се процесуирати у складу са правилима кривичног поступка држава уговорница.

¹⁵ Као што је већ образложено, настанак појма злочина мржње, односно овог вида криминалитета, везује се за доношење *Hate Crime Statistic Act* у САД-у.

мишљења, мировног окупљања и удруживања.¹⁶ На тај начин, ове државе су ипак учиниле прикривену резерву, ограничавајући примену овог обавезујућег документа, што је у наведеним државама резултирало непризнавањем и неинриминисањем ових облика понашања која представљају оно што се данас сматра обликом злочина мржње.¹⁷

2.2.2. Регионални документи

Осим наведене Конвенције, злочини мржње заузимају одређено место и у регионалним документима, међу којима су најзначајнији документи Европске Уније. Више докумената необавезујуће природе, као што су Препоруке Европске Комисије против расизма и нетолеранције, и то Препоруке број 1, 6, 7 и 9, имају одређени значај кад је у питању дефинисање и инкриминација одређених облика злочина мржње. Ове препоруке, између осталог, предвиђају обавезу држава у борби против расизма, ксенофобије, антисемитизма и нетолеранције, обавезу кажњавања расистичких и ксенофобичних аката и њихово гоњење по службеној дужности, санкционисање дела геноцида, и др.¹⁸ Недостаци ових докумената огледају се најпре у томе што су необавезујућег карактера, а затим и у томе што ни ови документи не дају дефиницију злочина мржње као посебно опасног вида криминалитета са којима се друштво сусреће. Разлози за непостојање било каквог правног акта у оквиру ЕУ који би дефинисао појам злочина мржње и захтевао од држава чланица да га инкриминишу огледа се у недостатку надлежности ЕУ да се меша у националне кривичноправне системе. Уређење националног кривичноправног система је искључиво у рукама држава чланице, те самим тим и начин дефинисања и инкриминација злочина мржње.¹⁹

Одређен значај имају и документи донети под окриљем Савета Европе. Један од њих је и Препорука Комитета Министра државама чланицама о мерама борбе против

¹⁶ За списак свих декларација, резервација и приговора на резервације држава уговорница на Међународну конвенцију о укидању свих облика расне дискриминације видети: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-2&chapter=4&lang=en

¹⁷ М. Павловић, Злочини мржње у међународном праву, *op. cit.*, стр. 398

¹⁸ За више информација видети: М. Павловић, Злочини мржње у међународном праву, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-2/2007, стр. 399 – 405

¹⁹ Без обзира на речено, значај рада ЕУ на питањима везаним за злочине мржње може се уочити увидом у неке од донетих Директива. Наиме, Директива о успостављању минималних стандарда о правима, подршци и заштити жртава кривичних дела, иако не дефинише злочине мржње, предвиђа обавезу држава чланица да обрате посебну пажњу на жртве ових кривичних дела. Видети: Directive 2012/29/EU

дискриминације на основу сексуалне оријентације и родног идентитета.²⁰ Иако не дефинише злочине мржње, позива државе чланице да приликом вођења истрага воде рачуна да ли је неко кривично дело учињено због предрасуда²¹ које починилац гаји према жртви због њене сексуалне оријентације или родног идентитета, као и да постојање оваквих предрасуда узму као отежавајући околност приликом одмеравања казне. На тај начин, ова Препорука се бави једним од облика злочина мржње. Недостаци овог документа, као и претходног, огледају се у његовој слабој правној снази, имајући у виду да је необавезан, као и недостатку јасне дефиниције злочина мржње као таквих.

На основу свега наведеног, може се закључити да постоји неопходност приступа и нормирања злочина мржње на међународном, или макар регионалном нивоу, уколико се желе постићи боље и уједначеније стратегије и резултати у борби против злочина мржње. Још увек не постоји консензуз око тога шта све може бити злочин мржње, да ли овај појам обухвата сва кривична дела или само одређена, ипак пак које личне карактеристике треба сматрати заштићеним. Иако одређени стандарди постоје, уређење ових питања је за сада ипак препуштено националним законодавцима.

2.2.3. Национална законодавства

Као што је већ истакнуто, дефиниције злочина мржње најлакше је потражити у националним законодавствима, с обзиром да услед одсуства међународног консензуза о дефиницији овог вида криминалитета, свака држава понаособ уређује ово питање, додуше крећући се у одређеном оквиру.²² Прва најзначајнија национална дефиниција јесте дефиниција злочина мржње која је била садржана у поменутом америчком федералном Закону о статистици злочина мржње из 1990. године – *Hate Crime Statistic Act*, према којој су злочини мржње такви злочини који су почињени из предрасуда које су засноване на раси, религији, сексуалној оријентацији или етничкој припадности. Увиђајући да су врло

²⁰ Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member States on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity

²¹ Препорука користи термин „злочини мржње“ иако их не дефинише.

²² Као што ће у наставку рада бити објашњено, иако не постоји универзално прихваћена дефиниција злочина мржње, сматра се да се они представљају одређено понашање које је кажњиво, а које је мотивисано предрасудама које учинилац гаји према жртви због одређеног личног својства које поседује. Ови конститутивни елементи злочина мржње (кажњиво понашање, мотив предрасуде, лично својство жртве) јесу управо оквир у коме се државе крећу приликом дефинисања овог вида криминалитета. Која понашања ће национални законодавац уврстити у злочине мржње или која лична својства ће сматрати угроженим, зависи од самог законодавца, као и социјално контекста државе у којој се овај вид криминалитета нормира.

уско постављени, како је већ наведено, 2009. године усвојен је Закон Метјуа Шепарда и Џејмса Бирда о превенцији злочина из мржње - *Matthew Shepard and James Byrd Jr. Hate Crimes Prevention Act*, којим је проширена првобитна дефиниција злочина мржње, те су у исту укључени и злочини мотивисани жртвином стварном или претпостављеном сексуалном оријентацијом, родом, родним идентитетом, или неспособношћу. У складу са том дефиницијом, ФБИ оперише дефиницијом према којој „злочини мржње обухватају кривична дела која су усмерена ка личности или имовини жртава и у потпуности или делимично су мотивисана предрасудама заснованим на раси, религији, инвалидитету, сексуалној оријентацији, етничкој припадности, полу или роду жртве.“²³ Ова дефиниција садржи широку листу личних својстава које се узимају у обзир приликом утврђивања да ли је одређено кривично дело злочин мржње или не, и представља најшире прихваћену дефиницију злочина мржње. Свакако, треба имати на уму да одредба не садржи *numerus clausus*, те се таксативним набрајањем личних својстава појам злочина мржње ипак ограничава. Уређењем злочина мржње на овај начин, САД представљају једну од земаља у коме се злочини мржње дефинишу и инкриминишу као посебно кривично дело.²⁴

Када је реч о домаћем законодавству, Кривични законик Републике Србије не прописује злочине мржње као посебно кривично дело, али их на одређени начин дефинише. Изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године уведена је посебна околност за одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње због припадности раси, вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или

²³ FBI, *What we investigate*, преузето 16.5.2017. <https://www.fbi.gov/investigate/civil-rights/hate-crimes#Definition>

²⁴ Осим на федералном нивоу, у чак 45 савезних држава САД-а постоје посебна кривична дела која су одређена као злочини мржње. Интересантно је да и мађарски кривични закон предвиђа посебно кривично дело злочина мржње у члану 174/б које носи назив „насилје против припадника националне, етничке, расне или религијске групе“. Поред ових земаља, такође Чешка Република и Уједињено Краљевство јесу још неке од земаља које нормирају злочине мржње као посебна кривична дела. Осим инкриминације злочина мржње као посебног кривичног дела, могуће је још неколико законских решења. 1. *Остваривање заштите путем постојећих инкриминација* – представља други начин уређења питања инкриминације злочина мржње, где се не уводе посебна кривична дела, већ се заштита припадника било које друштвене групе остварује постојећим инкриминацијама. Постоје аутори који сматрају непотребним омогућавање било какве додатне инкриминације, с обзиром да је кривично дело друштвено неприхватљиво било ко да је оштећен њиме, те се путем постојећих одредби може обезбедити заштита свих жртава. 2. *Остваривање заштите увођењем отежавајуће околности* – овде се разликују сва решења – генерално и специфично. Код генералног решења, одредба о узимању мотива мржње као отежавајуће околности приликом одмеравање казне се примењује на било које кривично дело (решење нашег законодавца), док код специфичног решења, одредба о узимању мотива мржње као отежавајуће околности се посебно наводи поред сваког кривичног дела за које ће се применити.

родног идентитета другог лица, при чему ће се ово ценити као отежавајућа околност.²⁵ На овај начин дефинише се и инкриминише овај вид криминалитета, међутим са једним великим недостатком. Наиме, овако постављени, злочини мржње не обухватају кривична дела учињена из мржње због инвалидитета одређеног лица. Укључивањем затворене листе основа у одредбу, инвалидитет је потпуно искључен, иако одређени број особа у Србији постаје жртва кривичних дела само због предрасуда и мржње које учинилац гаји према њима због њиховог здравственог стања.

Доказ да последице овог вида криминалитета на жртву и друштво у глобалу још увек нису у потпуности сагледане огледа се и у схватањима појединих аутора који не препознају потребу за посебном инкриминацијом мотива мржње због припадности лица одређеној групи. Ови аутори постављају питање да ли је био неопходно додати ову одредбу у наш законик, имајући у виду да се и пре ње, мотив мржње могао подвести под термин „побуде из којих је дело учињено“. Неки аутори пак, иако сматрају да измена није била неопходна – у смислу да би се иста висина казне могла изрећи и позивањем на другу одредбу, истичу да се њен значај огледа у томе што даје јасан сигнал суду да се ради о *посебној опасној криминогеној мотивацији*, која се мора узети као отежавајућа околност.²⁶

Оно што је заједничко свим дефиницијама изложеним у оквиру овог поглавља јесте да злочини мржње подразумевају постојање *противправне радње, мотива мржње, односно предрасуде*²⁷ и *припадност жртве одређеној друштвеној групи према којој је мржња, односно предрасуда усмерена*, а који елементи се могу сматрати конститутивним елементима злочина мржње.²⁸ Када би требало дати нову, свеобухватнију дефиницију злочина мржње, а на основу наведених, можда би се могло рећи да злочине мржње треба посматрати као кривична дела код којих починилац, мотивисан одређеним степеном мржње која проистиче из његових предрасуда, предузима противправну радњу уперену према одређеном лицу због одређеног стварног или претпостављеног личног својства које

²⁵ чл. 54а Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

²⁶ Д. Миладиновић-Стефановић, Одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. LXIV, стр. 262-263

²⁷ Аутор ће у каснијем делу рада подробније објаснити разлику између коришћења термина мотив мржње и мотив предрасуде, коју сматра врло битном.

²⁸ М. Трипковић, Експанзија мржње: основна обележја масовних злочина мржње, *ТЕМИДА*, бр. Децембар 2011, стр. 39

то лице чини на неки начин различитим (као и према лицу које је повезано са таквим лицем), а међу којима су најтипичније раса, боја коже, пол, национална или етничка припадност, вера, сексуална оријентација, године, имовина, образовање, или друга својства.

2.3. Могући проблеми са коришћењем кованице „злочини мржње“ приликом њиховог дефинисања и инкриминације

У оквиру дефинисања самог појма злочина мржње и његове инкриминације, неопходно је осврнути се и на сам термилошки израз и указати на недоумице које кованица „злочини мржње“ може да изазове у погледу значења самог појма и тога шта све он обухвата. Наиме, код овако термилошко одређеног појма, поставља се питање да ли злочини мржње представљају један генерични појам којим се настоје обухватити сва кривична дела, с обзиром да је скоро свако кривично дело мотивисано одређеним степеном мржње.²⁹ Или пак, означавају групу кривичних дела насупрот којих стоје злочини љубави?³⁰ Канцеларија за демократске институције и људска права ОЕБС-а у свом приручнику *Закони злочина мржње* истиче да је мржња веома специфично емотивно стање и да сам термин „мржња“ не може да појасни све злочине мржње као такве, с обзиром да се пуно кривичних дела врши из мржње, а да не представљају злочине мржње.³¹ Овде се наводи да се злочини мржње не морају чинити из чисте мржње према жртви, већ се најчешће чине из следећих разлога:

- Учинилац може починити злочин мржње због огорчења, љубоморе или жеље да буде прихваћен од стране својих вршњака;
- Учинилац не мора да осећа мржњу према жртви, већ је осећа према одређеној друштвеној категорији којој жртва припада;
- Учинилац може да осећа мржњу према свима који нису припадници групе којој он припада, па да из тог разлога изврши кривично дело над одређеном жртвом;

²⁹ R. Blazak, Isn't Every Crime a Hate Crime?: The Case for Hate Crime Laws, *Sociology Compass* 5/4 (2011), p. 244-245

³⁰ J. Ђирић, *op. cit.*, стр. 22

³¹ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Hate Crime Law: A practical guide*, Warsaw, 2009, p. 17-18

- Жртва може само да подсети учиниоца на неку идеју који он не подржава, на пример миграцију.³²

Без обзира на овакво становиште, неки аутори и даље потенцирају на коришћење одреднице „мржња“ када је у питању овај вид криминалитета. На тај начин, проф. Крстић, примера ради, означава овај вид криминалитета појмом „криминалитет мржње“³³.

Такође, сама употреба термина *злочин* нас може навести на закључак да кривична дела која су одређена као злочини мржње представљају кривична дела која су јако опасна по друштво, док остала кривична дела која не потпадају под овај појам, не морају бити опасна. Имајући у виду конфузију до које могу довести, неопходно је пажљиво оперисати овим појмом. Ваља напоменути да иако је кованица „злочини мржње“, односно „*hate crime*“, дословно преузета из енглеског језика, и води порекло из САД, где је овај вид криминалитета и настао, у Европи се све више потенцира на коришћењу појма „*bias-motivated crime*“, односно „*кривична дела/криминалитет мотивисан предрасудама*“, а што се посебно истиче у поменутом Приручнику ОЕБС-а. Можда би зато као алтернативу требало увести нови појам, као што је *кривично дело мотивисано предрасудама*, с обзиром да су предрасуде у сржи овог вида криминалитета. Међутим, појам злочин мржње је данас већ релативно широко прихваћен у многобројним законодавствима. Тако се у Немачкој користи кованица *Nassverbrechen*, у Шпанији *Delitos de odio*, у Француској *Les crimes haineux*, а што су све дословни преводи кованице *hate crime*. Иако наш законодавац говори о „кривичном делу учињеном из мржње“, као општеприхваћени термин најчешће се чује „злочин мржње“. Имајући у виду чињеницу да је у питању још увек недовољно изучена појава, која ипак води порекло из САД-а, логично делује употреба дословног општеприхваћеног превод кованице *hate crime* из енглеског језика. Због тога ће се аутор користити овим појмом, иако сматра да појам „кривично дело мотивисано предрасудама“ више одговара природи ове врсте криминалитета.

³² OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Hate Crime Law: A practical guide*, *op. cit.*, p. 18

³³ Ј. Крстић, Криминалитет мржње; у: Ного С. (ур.), *Тематски међународни научни скуп Тероризам и људске слободе*, Београд, 2010

III. КОНСТИТУТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ

Као што је већ напоменуто у претходном одељку, сматра се да злочини мржње, као кривична дела мотивисана предрасудама и усмерена ка стварним или претпостављеним припадницима одређених друштвених група, обухватају следеће конститутивне елементе: противправни акт, мотив мржње и припадност жртве одређеној друштвеној групи према којој је мржња уперена, односно лично својство жртве.³⁴

3.1. Противправни акт

Свако дело злочина мржње подразумева постојање противправног акта, односно неопходно је да дело учиниоца, усмерено ка стварним или претпостављеним припадницима одређених друштвених група, буде противправно и скривљено, да би се могло окарактерисати као злочин мржње. Сходно томе, у злочине мржње се убрајају различити облици и степени озбиљности правно санкционисаних понашања. Да аутор буде јаснији, у суштини не долази до инкриминације нових понашања, већ се постојећа санкционисана понашања, односно различити облици и врсте кривичних дела могу сматрати злочинима мржње, наравно уколико постоје и остала два наведена елемента. Па тако, кривично дело убиства, наношење тешке или лаке телесне повреде, уништење или оштећење имовине, силовање, и др, представљају правно санкционисана понашања, односно кривична дела, која, уколико се врше из предрасуде према лицима која поседују одређена лична својства, односно припадају одређеној друштвеној групи, добијају карактер злочина мржње.

О томе који су то најчешћи противправни акти, говори и последње објављено истраживање ФБИ-а из 2016. године из којег произилази да од 7 227 пријављених злочина мржње извршених по једном основу, тзв. *single-biased hate crime offences*³⁵, 64.5% су били уперени против личности жртве, 34.4% против имовине, а остатак су били злочини уперени против друштва. Истраживање показује и то да, имајући у обзир врсту

³⁴ М. Трипковић, *op. cit*, стр. 39

³⁵ У питању су кривична дела извршена према одређеним лицима због једног одређеног личног својства које она поседују, нпр. убиство припадника Ромске популације. Насупрот злочинима мржње који се врше по једном основу, постоје и они који се врше према одређеном лицу због већег броја личних карактеристика које оно поседује, као на пример убиство жене црне расе, која је жртва и због чињенице да је припадница женског пола и због чињенице да је припадница црне расе. Овај појам се означава као *multi-biased hate crime*. У теорији се ово најчешће среће у иностраној литератури када се говори о дискриминацији, где се употребљава појам *intersectionality*.

противправних аката, 28.8% злочина мржње обухватало је противправне акте попут застрашивања припадника одређене друштвене групације, 26.1% противправне акте попут оштећења и уништења имовине и вандализам, 23% противправне акте попут напада на тело жртве, 11.9% противправне акте попут напада који су резултирали тежим телесним повредама жртве.³⁶

У литератури се посебно указује и на чињеницу да је вероватније да ће учиниоци кривичних дела, мотивисани предрасудама, мржњом, страхом или презиром које осећају према својим жртвама, употребити прекомерену силу како би савладали њен отпор и нанели јој што више зла.³⁷ Зато ни не чуди податак да се у највећем броју случаја криминалитет злочина мржње испољава управо путем насиља упереног према личности жртве, а мање према имовини.

3.2. Мотив предрасуде – *bias motive*

Као још један од основних елемената злочина мржње јесте мотив предрасуде. У литератури се врло често говори о мотиву мржње, па чак и сам Кривични Законик Републике Србије користи овај појам, што аутор сматра погрешним из разлога делимично представљеним у преходном делу рада. Сходно томе, аутор ће се у наставку рада користити појмом „мотив предрасуде“, а који боље објашњава саму природу злочина мржње. Наиме, специфичност овог вида криминалитета јесте да се он испољава првенствено због предрасуда које учинилац гаји према жртви, а које га наводе на извршење кривичног дела.³⁸ Међутим, то не значи да елемент мржње треба потпуно искључити. Предрасуде доводе до стварања осећања мржње код учиниоца према жртвама које су припадници одређених друштвених група, што делује као снажан покретач за извршење кривичних дела. Тако се, услед постојања предрасуда, путем генерализације, сматра да су сви припадници црне расе криминалци, сви Роми сакупљачи секундарних сировина и лопови, сви Јевреји похлепни, а сви припадници ЛГБТ популације преносиоци заразних болести. Постојање оваквих стереотипа и предрасуда доводи до стварања мржње и одбојности ка припадницима одређених категорија лица који су на неки начин другачији

³⁶ FBI: UCR, *2016 Hate Crime Statistic: Incidents and Offenses*; преузето 3.9.2018. <https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2016/topic-pages/incidentsandoffenses>

³⁷ B. Perry, *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, *op. cit.*, p. 29

³⁸ J. B. Jacobs, K. Potter, *Hate Crimes. Criminal Law and Identity Politics*, New York, 1998, p. 11

од осталих, те се ова лица услед своје различитости сматрају опасним с обзиром да излазе из друштвено постављених оквира и на тај начин „прете“ нарушавању друштвених стандарда. Управо овакве предрасуде стварају мржњу код учинилаца кривичних дела злочина мржње, која делује као снажан покретач за предузимање разних физичких и вербалних напада на ову категорију лица.³⁹ Међутим, аутор још једном подсећа на то да не мора постојати мржња према жртви, да би се противправно понашање умерено ка жртви сматрало злочином мржње, а о чему је већ било речи у претходном одељку.⁴⁰

Утврђивање мотива предрасуде у пракси је веома изазовно и може наићи на огромне препреке, те ће се врло често десити да овај мотив остане недоказан. Уколико се радња извршења кривичног дела састоји од уништавања дворишта и цртања кукастог крста на фасади куће породице Јевреја, или пак, уколико одређено лице нанесе тешке телесне повреде припаднику друге националности и притом јасно искаже речима своје предрасуде и мржњу коју гаји према тој особи због њене припадности тој другој нацији, несумњиво ће се радити о злочинима мржње, с обзиром да је мотив доказан. Међутим, тешкоћу може изазвати ситуација у којој одређено лице нанесе тешке телесне повреде припаднику друге националности, али при чему остане нејасно постојање мотива предрасуде, јер нема чврстих доказа да је исти постојао. Наравно, потребно је истаћи да и то да сама околност да су жртва и учинилац припадници различитих друштвених група аутоматски не повлачи са собом постојање овог мотива.

Утврђивање мотива предрасуда код извршених кривичних дела је од изузетног значаја за поштовање људских права, те се препоручује да и сама национална законодавства посебно инкриминишу постојање овог мотива.⁴¹ Уколико би се кривична дела без и са елементом предрасуда третирали идентично, занемарила би се природа злочина мржње која је итекако деструктивна када су у питању људска права.⁴² Сходно значају утврђивања мотива предрасуда, аутор ће подробније анализирати овај сегмент у наставку рада.

³⁹ *Ibid*, p. 62 – 65

⁴⁰ Видети поглавље 2.3.

⁴¹ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Hate Crime Law: A practical guide*, *op. cit.*, p. 11

⁴² *Šečić v. Croatia*, App. no. 40116/02, (ECtHR, 31/05/2007) para. 66

3.3. Припадност жртве одређеној друштвеној групи/лично својство жртве

3.3.1. Стварна или претпостављена припадност

Као последњи елемент злочина мржње, наводи се припадност жртве одређеној друштвеној групи, односно лично својство жртве. Овде још једном треба истаћи да није неопходно постојање *стварне* припадности жртве одређеној друштвеној групи према којој је мржња уперена. Довољно је да је лице које чини злочин мржње мисли да његова жртва припада одређеној друштвеној групи. Дакле, довољна је *претпостављена припадност*.⁴³

Углавном, када је реч о овом виду криминалитета, злочини мржње се чине према релативно одређеном кругу друштвених група, као што су расне, националне, етничке, верске, групе ЛГБТ популације, и друге. Које категорије лица ће бити заштићене зависи од историјских околности, социјалног контекста, као и уређења овог питања у националним законодавствима широм света.⁴⁴ Примера ради, од 37 држава чланица ОЕБС-а које на релативно сличан начин инкриминишу злочине мржње, скоро све покривају расну или етничку припадност одређеној групи као заштићену категорију, док само 11 држава укључује сексуалну оријентацију, а само 7 инвалидитет.⁴⁵ Како је већ поменуто, у позитивном законодавству Републике Србије злочинима мржње ће се сматрати она кривична дела која су почињена из мржње према одређеној особи због њене припадности одређеној раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета.⁴⁶ На тај начин се искључују неке категорије као што су лица са инвалидитетом или пак лица старије старосне доби, а које се иначе сматрају угроженим категоријама лица у Србији, али се укључује могућност пружања заштите ЛГБТ особама, које су најчешће подвргнути насиљу због предрасуда које друштво у Србији гаји према њима.⁴⁷

Аутор сматра да треба избегавати употребу појма „мањинска група“, који одређени аутори користе како би потенцирали чињеницу да се злочини мржње врше према

⁴³ R. Blazak, *op. cit.*, p. 246-247, Ђ. Игњатовић, *op. cit.*, стр. 5-7

⁴⁴ J. Jokanovic, Hate Crime Victims in Serbia: A Case Study of Context and Social Perceptions, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* No. 2, Vol. 7, p. 22

⁴⁵ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Hate Crime Law: A practical guide*, *op. cit.*, p. 38

⁴⁶ Члан 54а Кривичног законика, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁴⁷ J. Крстић, *op. cit.*, стр. 392-395

припадницима *мањинских* група, које су маргинализоване и подложне стигматизацији. Као што је већ истакнуто, иако је то најчешће случај, жртва не мора припадати одређеној *мањинској* друштвеној групи, с обзиром да се ова врста криминалитета испољава и према особама које припадају већинској групацији. Није нередок случај да припадник мањине, услед фрустрација због стигматизације коју преживљава у одређеном друштву од стране већинске популације, изврши злочин мржње ка припаднику исте. Уколико бисмо појам припадања одређеној друштвеној групи тако уско тумачили, дошли бисмо у ситуацију да би припадник мањинске друштвене групе био аболиран одговорности за извршено кривично дело уколико би исто починио према припаднику већинске групе из предрасуда.⁴⁸ Између осталог, апартхајд у Јужној Африци спровођен је од стране мањинске популације. Зато се некако чини да је боље говорити о личном својству жртве или припадности *одређеној* друштвеној групи, него ли њеној припадности мањинској групи.

3.3.2. Повезаност са припадником одређене друштвене групе – *Hate crime by association*

Осим обраћања пажње на стварну и претпостављену припадност, врло је важно имати на уму и следеће. Када је реч о припадности жртве одређеној друштвеној групи, није неопходно да сама жртва стварно припада тој групи, или пак да извршилац претпоставља да она припада одређеној групи. Врло често ће се као жртве напада наћи и људи блиски особама које припадају одређеној групи, примера ради супруга припадника ромске популације, која није Ромкиња, а која је жртва злочина мржње јер је претучена због тога што јој је супруг припадник ромске популације⁴⁹, или пак, што је врло чест случај, активисти невладиног сектора који се боре за права припадника одређених угрожених друштвених група, а који су све више мета напада. У иностраној стучној литератури ова појава се назива “*hate crimes by association*” и подразумева да се као жртве злочина мржње могу наћи и људи који су на неки начин повезани са другом особом која стварно или

⁴⁸ Ђ. Игњатовић, *op. cit.*, стр. 7

⁴⁹ *Škorjanec v Croatia*, App. no. 25536/14 (ECtHR, 28 March 2017)

претпостављено припада одређеној осетљивој друштвеној групи.⁵⁰ Зарад лакше анализе, аутор ће се користити појмом „повезане припадности“.

Поменут пример извршеног злочина мржње над брачним паром различите етничке припадности представља значајан помак у схватању и приступу злочинима мржње до којег се дошло на регионалном плану. У питању је случај који је госпођа Шкорјанец покренула против Хрватске пред Европским судом за људска права. Након што је заједно са својим супругом, који је припадник ромске популације, нападнута од стране двојице нападача, којом приликом су исти узвикивали расистичке коментаре, попут: „све вас треба истријebити, маму вам циганску... убићу те... ово ће поново бити бијела Хрватска, смеће једно“, и „што ћеш сад кујо једна, све ћу те пребити“, госпођи Шкорјанец није додељен статус жртве злочина мржње у домаћем поступку пред хрватским органима, већ само њеном супругу. У образложењу одлуке, хрватски органи су навели да није било индикација да је била претучена због мржње коју су учиниоци вербално исказали током напада на њу и њеног супруга с обзиром да она није припадница ромске популације. Сматрајући и себе жртвом овог догађаја, иако сама није припадник ромске популације, госпођа Шкорјанец је поднела представку Европском суду за људска права, наводећи постојање повреде члана 3 у вези са чланом 14 Европске конвенције о људским правима због пропуста Хрватске да заштити њена права и призна јој статус жртве у кривичном поступку вођеном за почињен злочин мржње. Наводећи да држава има обавезу да испитује све могуће расистичке мотиве које су довели до одређеног физичког напада, Европски суд је истакао да иста обавеза постоји и у случају када се као жртва не јавља само лице које поседује одређено лично својство или за које се претпоставља да такво својство поседује, већ и у случају када се као жртва јави лице које је на неки начин повезано са таквим лицем.⁵¹ Сходно томе, Европски суд за људска права проширио је дејство злочина мржње и на ову категорију, што представља значајан помак када је у питању дефинисање и санкционисање злочина мржње на европском подручју.

⁵⁰ Strasbourg Observers, *Škorjanec v Croatia: victims of racist hate-crime “by association” protected by ECHR*; преузето 5.9.2018. <https://strasbourgobservers.com/2017/06/13/skorjanec-v-croatia-victims-of-racist-hate-crime-by-association-protected-by-echr/>

⁵¹ *Škorjanec v Croatia, op. cit.*, para. 56

IV. РАЗЛИКОВАЊЕ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ ОД ДРУГИХ СЛИЧНИХ ПОЈМОВИМА

Имајући у виду њихову сличност и одређене заједничке карактеристике, злочини мржње се често мешају са појмом предрасуда, говора мржње и појмом дискриминације. Осим тога, неретко се изједначавају и са геноцидом и другим сличним међународним злочинима. Разликовање ових појмова је неопходно, како би се искристалисала слика о томе шта злочини мржње заиста представљају, а како у пракси не би дошло до погрешне примене и поистовећивања наведених појмова.

4.1. Предрасуде

Предрасуде се у теорији дефинишу најчешће као „*веровање које претходи расуђивању или суду, којим се подсвесно доносе извесни закључци, чиме се прави сметња објективном расуђивању; то је закључивање на нерепрезентативном узорку особина, обично нереално преувеличаних, као битних обележја личности о којој се закључује, а затим се неколико таквих случајева уопштава на целу групацију о којој се доносе закључци; тако настаје погрешно уверење које није основано на провереним чињеницама и често је у супротности с логичким расуђивањем.*“⁵² Док су предрасуде само веровање, злочини мржње су *противправна понашања*. Међутим ове две појаве су нераскидиво повезане, те се злочини мржње сматрају екстремном формом предрасуда.⁵³ Како је већ изложено у претходном делу, због предрасуда које одређено лице поседује према особама одређених карактеристика, односно личних својстава, и услед којих развија неоправдану мржњу и одбојност ка истима јер су другачији од њега самог, то исто лице посеже за извршењем кривичних дела које потпадају под појам „злочина мржње“.⁵⁴ Другачије речено, предрасуде представљају основ и мотив за вршење злочина мржње. Због предрасуда које су распрострањене у друштву, особе које су припадници маргинализованих група могу осећати повећани страх и плашити се да ће оне саме или чланови њихових породица бити жртве злочина мржње.⁵⁵

⁵² Onlinerecnik.com, *Дефиниција речи Предрасуда*; преузето 5.9.2018. <http://onlinerecnik.com/leksikon/srpski/predrasuda>

⁵³ American Psychological Association, *The Psychology of Hate Crimes*; преузето 5.9.2018. <https://www.apa.org/advocacy/civil-rights/hate-crimes.pdf>

⁵⁴ J. Levin and J. McDevitt, *Hate Crimes*; преузето 6.9.2018. <http://jacklevinsonviolence.com/articles/HateCrimesencyc92206FINAL.pdf>

⁵⁵ У једном истраживању везано за анти-семитизам које је Агенција за људска права ЕУ спровела у 8 земаља чланица ЕУ показало се да 46% испитаника Јевреја страхује да би могло постати жртва злочина мржње,

4.2. Дискриминација

Опште прихваћена дефиниција дискриминације у нашем праву, а и шире, јесте она према којој дискриминација представља *неоправдано прављење разлике или неједнако поступање односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.*⁵⁶ Право на једнакост, из којег произилази забрана дискриминације по било ком основу, представља основно људско право прокламовано многобројним међународним документима.⁵⁷ Овај појам има пуно сличности са злочинима мржње, а који се огледају у првенствено у томе да су оба усмерена ка припадницима одређених група које поседују одређена лична својства са циљем негирања начела једнакости.

Међутим, иако у основи постоје сличности са појмом злочина мржње, евидентна је и њихова разлика. Наиме, акт дискриминације подразумева *неједнако третирање* услед кога долази до ускраћивања права и слобода одређеног лица због личних карактеристика које оне поседује, као на пример забрана уласка припадника ромске популације у ресторан без икаквог оправданог разлога иако је улазак припадника неке друге популације дозвољен, или пак исплаћивање неједнаких плата женама и мушкарцима који обављају исте послове. С друге стране, злочини мржње представљају *извршење противправних радњи*, пре свега кривичних дела, мотивисаних предрасудама, при чему су најчешћа насиље и уништење имовине. Наравно, као и када је реч о предрасудама, присутно дискриминисање одређених категорија лица у једном друштву итекако може довести до појаве злочина мржње.

односно да би могла бити вербално нападнута или злостављана. За више информација о истраживању видети: FRA. *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism*, Luxembourg, 2014, p. 32-35

⁵⁶ чл. 2 Закона о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009

⁵⁷ чл. 2 Универзалне декларације о људским правима (1948), чл. 26 Међународног пакта о грађанским и политичким правима (1976), чл. 14 Европске конвенције о људским правима (1953)

4.3. Говор мржње

Говор мржње се дефинише као било који вид изражавања којим се шири, подстиче, промовише или оправдава расна мржња, ксенофобија, анти-семитизам или било који други вид мржње који се заснива на нетолеранцији.⁵⁸ Говор мржње има за циљ изазивање одређених негативних последица по жртву, на тај начин што ће се међу осталом популацијом створити презир и стереотипи према одређеном лицу односно групи, подстаћи дискриминација и непријатељство околине, и подстаћи и изазвати насиље уперено према том лицу или групи. Уједно, говор мржње доприноси стварању осећаја код већинског дела популације да је такво понашање према одређеном лицу, односно групи, допуштено, оправдано и пожељно, а с друге стране, код жртава долази до осећања страха, несигурности и немоћи, који се лако преноси и на остале чланове заједнице којој жртва према свом личном својству припада.⁵⁹

Сходно наведеном, могу се уочити сличности и разлике између ова два појма. Главна сличност се огледа у томе да је говор мржње, као и злочин мржње, уперен према жртви која поседује одређено лично својство, односно припада одређеној групи. Осим тога, циљ обеју појава јесте изазивања страха и немоћи код жртве који се преноси и на остатак заједнице којој жртва припада.

Међутим, упркос сличностима које карактеришу ова два појма, треба имати у виду и значајну разлику која постоји. Злочини мржње представљају *скуп кривичних дела, односно противправних понашања*, које учинилац извршава због предрасуда које гаји према жртви, односно групи коју она представља. За разлику од злочина мржње, говор мржње представља *форму изражавања*, која у крајњој линији може довести до злочина мржње. Наиме, говор мржње је само снажно средство за подстицање извршења кривичних дела насиља и осталих свирепих понашања који представљају злочине мржње. Историја нам је показала да је ово посебно случај када су у питању постконфликтне земље, у којима јавно

⁵⁸ Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech” (adopted by the Committee of Ministers on 30 October 1997)

⁵⁹ Комитет правника за људска права YUCOM, *op. cit.* стр. 2

ширење говора мржње често доводи до извршења већег броја злочина мржње по етничкој основи.⁶⁰

Иако различити, чињеница је да у пракси често долази до мешања ових појмова и то чак и од стране надлежних власти. У једном истраживању, четворо професора Универзитета у Сарајеву испитивало је број случајева у којима је дошло до погрешне квалификације дела при чему су злочини мржње погрешно квалификовани као говор мржње.⁶¹ Истраживачи су утврдили да је од 16 испитаних случајева 8 било квалификовано погрешно. Наиме, 3 случајева су била правилно квалификована као злочини мржње, док је 8 од 13 преосталих било погрешно квалификовано као говор мржње, иако се радило о злочинима мржње. Због тога је потребно бити врло обазрив приликом анализе ова два појма.

V. УЗРОЦИ ПОЈАВЕ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ

У циљу разумевања злочина мржње као вида криминалитета и његове што ефикасније превенције, неопходно је најпре испитати могуће узроке који доводе до њихове појаве у друштву. Као неке од узрока појаве злочина мржње, у свом Приручнику о злочинима мржње Биро за правду САД-а (Bureau of Justice Assistance) наводи пре свега⁶²:

1. **Лоша економска ситуација учиниоца и друштва генерално** - у ситуацијама када држава пролази кроз видљиву економску кризу неретко ће се сматрати да су мањине криве за негативне услове живота у којима цело друштво живи, што може поузроковати повећање насиља усмереног ка њима. У многобројним земљама, као што је на пример Грчка, насиље је углавном усмерено ка мигрантима и етничким мањинама које насељавају дату државу.⁶³
2. **Постојање и пропагирање стереотипа према одређеној групи у филмовима и на телевизији** – одређени утицај на стварање негативне атмосфере у друштву према припадницима одређених друштвених група имају и филмове, политичке

⁶⁰ С. Chapman, The role of hate speech and hate crime in the escalation of identity conflict; in: Grant P., (ed.), *State of the World's Minorities and Indigenous People, 2014: Events of 2013, London, 2014*, p. 35

⁶¹ М. Луčić-Čatić, D. Barjaktarević-Pajević, M. Kavazović, N. Bojanić, Hate crime or hate speech: judiciary practice in Bosnia and Herzegovina; in: Kolarić D. (ed.), *Archibald Reiss Days: Thematic Conference Proceedings of International Significance: International Scientific Conference*, Belgrade, 2016, p. 427-430

⁶² Bureau of Justice Assistance. *A Policymaker's Guide to Hate Crimes*, Washington, 1997, p. 19-20

⁶³ P. Iganski, Europe; in: Grant P., (ed.) *State of the World's Minorities and Indigenous Populations, 2014: Events of 2013, London, 2014*, p. 164

емисије и емисије забавног карактера које обилују истицањем предрасуда и ширењем мржње.

3. **Политичке кампање које расипају мржњу и предрасуде** – понашање политичара и владајуће власти итекако има утицај на стварање негативне атмосфере у друштву, а чега су грађани бивше Југославије итекако свесни. У случајевима када саме власти пропагирају политику која шаље сигнал да одређена група људи није пожељна, утиче се на јавно мњење и повећава се опасност од пораста насиља.⁶⁴ Један од најскоријих примера политичке кампање која расипа мржњу и предрасуде јесте кампања премијера Мађарске, који тренутно води јавну кампању против миграната, ширећи међу становницима Мађарске податке о илегалности улазака миграната у ЕУ, наводећи да исти мигрирају због економских разлога, а не последица рата у земљи порекла.⁶⁵
4. **Лично искуство учинилаца са припадницима групе којој жртва припада** – подразумева постојање неке претходне непријатне ситуације коју је учинилац доживео, а која укључује припадника одређене друштвене групе, на пример, био је жртва напада од стране особе одређене вероисповести, па услед тога сада пројектује своју мржњу и предрасуде према свим припадницима те исте вероисповести чинећи злочин мржње.
5. **„Инцидент-отирач“** – под овим појмом, Биро за правду САД-а подразумева ситуацију у којој у друштвима у којима већ постоји одређени вид нетрепеливости међу грађанима, довољан је један „сензационални“ инцидент који ће покренути лавину осталих.

Поред наведених могућих узрока појаве злочина мржње, аутор би додао још и:

6. **постојање тензија међу земљама суседима, а посебно постконфликтних земаља**
- Ово такође може бити повод за појаву злочина мржње према припадницима националних мањина у одређеним земљама.⁶⁶ Пример за то је и наша земља, у

⁶⁴ B. Perry, Hate crime: Contexts and consequences; *op. cit.*, p. 13

⁶⁵ The Independent, 'Hungary is the worst': Refugees become punch bag under PM Viktor Orbán; преузето 7.9.2018. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/hungary-refugees-immigration-viktor-orban-racism-border-fence-a8446046.html>

⁶⁶ P. Iganski, Europe; *op. cit.*, p. 164

којом злочини мржње најчешће могу бити почињени над особама албанског или хрватског порекла.

7. **Утицај породице и ближег окружења** – породица игра круцијалну улогу у обликовању личности сваке особе, па самим тим може утицати на то какву свест о припадницима одређених друштвених група ће члан породице развити.⁶⁷

Поред ове поделе узрока, постоје и аутори који сматрају да је све узроке појаве злочина мржње ипак довољно поделити у три веће групе:

1. дубоко укоренено мишљење у одређеној заједници да су припадници одређених мањинских група особа које не заслужују једнак третман;
2. одбијање власти да званично обезбеде једнаку заштиту и права свим грађанима у друштву;
3. стварна или претпостављена лоша економска ситуација у друштву.⁶⁸

Аутор прихвата и ову поделу као релевантну, с тим да сматра да прва ипак детаљније разрађује могуће узроке појаве злочина мржње обухватајући већи број могућих ситуација. Међутим, осим ових подела, у литератури се могу наћи и неке специфичније, базиране на спроведеним истраживањима. У једном истраживању рађеном у универзитетским насељима колеџа у САД-у утврђено је да као један од узрока за појаву злочина мржње може бити и повећање броја студената који су припадници неке од мањинских група.⁶⁹ Сматра се да се у таквим ситуацијама студенти који су припадници већинске популације осећају угроженим и виде остале студенте као конкуренцију која је све више и више присутнија. Такође, као узрок се наводи и формирање такозваних „братства“⁷⁰, а која представљају групе студената окупљене због одређених уверења, често религијских. Истраживање је показало да се више злочина мржње дешава у универзитетским насељима у којима постоје овакви видови организација, с обзиром да су студенти који су чланови оваквих организација спремнији да чине злочине мржње због расистичких предрасуда

⁶⁷ М. Ковачевић, Злочини мржње, *ТЕМИДА*, бр. 4(2009), стр. 97

⁶⁸ К. М. Craig, Examining hate-motivated aggression: A review of the social psychological literature on hate crimes as a distinct form of aggression, *Aggression and Violent Behavior*, no. 7(2002), p. 90-94

⁶⁹ N. Van Dyke and G. Tester, Dangerous Climates: Factors Associated with Variation in Racist Hate Crimes on College Campuses, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 30(3), p. 292

⁷⁰ У изворном облику, ове организације се називају „fraternity“.

које гаје.⁷¹ Уз то, истраживање показује и да се као узроци могу јавити и повећање школарине и чињеница да већину студентског тела чине припадници беле расе.⁷²

С обзиром да злочини мржње још увек нису довољно истражени вид криминалитета, постоји потреба за даљим истраживањем ове појаве. У том погледу, истраживање и утврђивање могућих узрока настанка злочина мржње је од изузетног значаја за разумевање овог вида криминалитета, његово праћење и превенцију.

VI. ТИПОЛОГИЈА ИЗВРШИЛАЦА

Захваљујући својим карактеристичним обележјима, злочини мржње се данас посматрају као посебан вид друштвено опасног криминалитета. Једно од најзначајнијих питања које се поставило у вези са овом појавом, а што је чини карактеристичном у односу на друге, јесте управо питање ко су извршиоци ових кривичних дела и како их можемо препознати? С обзиром да злочини мржње појава која долази у жижу интересовања тек 90-их година прошлог века, истраживања криминолога по овом питању су ограничена. Скоро сви аутори прихватају типологију коју су, након опсежног истраживања 169 случајева који су били у надлежности бостонске полиције, представили Џек МекДевит и други.⁷³ Према њима, разликују се следећи типови извршилаца злочина мржње:

1. Извршиоци злочина мржње из забаве – на основу спроведеног истраживања аутори су дошли до податка да су чак 66% почињених злочина мржње били резултат досаде, забаве и жеље за самопотврђивањем и исказивањем моћи. Учиниоци су млађа лица, и то тинејџери, који углавном пре тога нису долазили у сукоб са законом. Ови извршиоци злочина мржње углавном делају у групама, а њихов ниво мржње, односно предрасуда према жртвама је мали, с обзиром да ова дела врше искључиво ради добијања подршке пријатеља, старијих делинквената. Одређени број извршилаца је признао да је након извршених кривичних дела осећао сатисфакцију и моћ, као и то да му је посебно било важно да се хвали пред својим пријатељима који су веровали у то да је мржња из предрасуда интересантна. Као средство извршења ових дела, најчешће се јављају физичка сила, односно употреба песница и шутирање ногама, као и каменовање.

⁷¹ N. Van Dyke and G. Tester, *op.cit.*, p. 295

⁷² *Ibid.*, p. 292

⁷³ J. McDevitt, J. Levin, S. Bennett, Hate Crime Offenders: An Expanded Typology, *Journal of Social Issues*, vol. 58, no. 2, 2002, pp. 303 – 317

2. Извршиоци одбрамбених злочина мржње – насупрот великом проценту злочина мржње из забаве, на основу споведеног истраживања аутори су утврдили да 25% извршилаца злочина мржње, врше ово дело из одбрамбених разлога. Наиме, за овај тип извршилаца карактеристично је то да се, услед јачине предрасуда и мржњи које осећају према припадницима одређених група, осећају угрожено, те чине ова кривична дела како би заштитили своју околину од оних које сматрају непознатнима и странцима. Циљ ових типа извршилаца злочина мржње јесте да пошаљу поруку и осталим члановима одређене групације којој жртва припада да нису пожељни у околини у којој учинилац живи. С тога, не чуди податак да углавном постоји претходна историја између жртве и учиниоца, у том да се макар привидно површно познају и да је, у одређеном броју случајева, учинилац предузимао радње застрашивања ка својој жртви пре коначног „напада“. И код ове типологије извршилаца реч је о млађим особама који као средство извршења користе физичку силу и каменовање.

3. Извршиоци злочина мржње из мисије - представљају трећи тип извршилаца, који се умногоме разликују од претходно наведених. Углавном су у питању млађа или старија пунолетна лица, који за разлику од осталих делују индивидуално. Степен предрасуда, нетрепелјивости и мржње ка припадницима одређених група је код овог типа извршилаца најизраженији. Реч о особама које карактерише висок ниво фанатичности, искривљена слика стварности и присутност патолошких проблема, и који извршење злочина мржње сматрају својим послом. Не постоји претходна веза између жртве и учиниоца, а као средство извршења се најчешће користе палице и ватрена оружја. Занимљива чињеница је да су аутору само 1 од 169 испитаних случајева злочина мржње окарактерисали као злочин мржње из мисије.

4. Извршиоци злочина мржње из освете – јесу тип извршилаца који због тога што је према њима или члановима њихове заједнице претходно извршено дело злочина мржња (умишљајно или стварно) сада из освете узвраћају исто. Треба истаћи да се одређени проценат ове врсте злочина мржње извршава због гласина да је претходно извршен злочин без проверавања истинитости истих. Није потребно да је жртва претходни извршилац наводног дела, довољно је само да је припадник групације или да поседује одређено лично својство као и извршилац дела због којег се сада посеже за осветом. Овај тип извршилаца

најчешће делује индивидуално, а као средство извршења користи физичку силу, каменовање, палице, ватрено оружје. Када је реч о узрасном добу ових извршилаца, углавном је реч о тинејџерима или млађим пунолетницима. Ниво предрасуда и мржње које гаји овај тип извршилаца је итекако висок.

Осим поменуте типологије, Џек МекДевит и други у оквиру резултата истог истраживања указују на још једну корисну типологију, која је значајна за утврђивање степена кривице учинилаца злочина мржње, у ситуацији када се као извршиоци јављају групе, а не индивидуе. Наиме, Мек Девит и други су истакли да су се у великом броју испитаних случајева међу групним извршиоцима злочина мржње јавили они који нису желели да изврше наведене злочине, али нису знали како да се извуку из ситуације и суоче са осталим вршњацима. У ситуацијама када се као саизвршиоци јављају више лица у оквиру једне групе, често се дешава да немају сви чланови групе једнак став према извршењу злочина мржње, те је неопходно да се направи посебна типологија која указује на ниво одговорности чланова групе која је извршила злочина мржње. Сходно томе, разликујемо:

1. Вођу – иницијатор злочина мржње, даје предлог за извршење овог дела, старији је и интелигентнији од осталих чланова. Подстиче остатак групе да изврши одређени злочин мржње, а неретко први започиње инциденте из забаве. Ниво мржње и предрасуда код овог типа учинилаца је на највишем нивоу.

2. Сапутника – не иницирају извршење злочина, али радо се придружују истом чим вођа да иницијативу. Углавном је њихов степен одговорности на истом нивоу као код вође, с обзиром да потпуно самовољно учествују у извршењу ових кривичних дела. Сматрају се језгром групе, јер без њих вођа не би могао да оствари план, као што командир исто то не би могао без своје војске.⁷⁴

3. Неволног учесника – не желе извршење злочина мржње, али не предузимају никакву радњу да се одупру истом. Углавном је реч о тинејџерима који се невољно нађу у таквој ситуацији у којој група њихових пријатеља извршава злочин мржње, а они не знају како да се извуку из овакве ситуације, а да касније не буду омаложавани и одбачени од друштва. Овај тип извршилаца има најнижи степен одговорности, али опет одговара до

⁷⁴ М. Павловић, Специфичне карактеристике учинилаца и жртава злочина мржње, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2009, стр. 329

неке границе, с обзиром да услед своје уздржаности нису довели до спречавања извршења кривичног дела.

4. Хероја – који се, између осталог, и не сматрају извршиоцима, с обзиром да активно учествују у спречавању извршења злочина мржње. У питању су особе јаког карактера које не подлежу утицајима групе.

На основу свега изложеног може се изнети следећи закључак када су у питању карактеристике учинилаца злочина мржње:

- Углавном су у питању млађе особе, тинејџери или млађи пунолетници, који с обзиром на своју узрастну доб лако могу бити изманипулисани од стране својих вршњака,
- Претежно су у питању особе мушког пола,
- Углавном врше злочине мржње зарад забаве или доказивања пред вршњацима,
- Са жртвом најчешће немају никакав контакт пре извршења кривичног дела, нити је познају.

Овај закључак ће у одређеним деловима одударати од резултата истраживања које је аутор спровео, а који ће бити обрађени у другом делу рада.

Указивање на различите типове учинилаца злочина мржње и њихово разумевање је неопходно како би се уједно разумеле и различите врсте мотивација које покрећу једно лице да изврши злочин мржње. Тек комплетним изучавањем личности учинилаца, моћи ће да се начини корак ка одређивању адекватне превенције овог вида криминалитета.

Осим наведених типологија, када говоримо о учиниоцима злочина мржње, незаобилазна тема свакако јесу и такозване „групе мржње“, или „**hate groups**“ како се изворно одређују. Током историје забележено је постојање многобројних група мржње, од којих су најзначајније Ку Клукс Клан – која прокламује супериорност беле расе над осталим расама, затим многобројне групе неонациста, скинхедса, и многе друге. Неке од познатијих група мржње на простору Републике Србије су Отачаствени покрет Образ и Национални Строј, чије деловање је забрањено одлукама Уставног суда.

Групе мржње се разликују од спорадично састављених групација младих људи који врше злочине мржње, а о којима је било речи, по томе што групе мржње представљају развијене организације, са утврђеном хијерархијом, које промовишу одређене идеале, распирују мржњу и предрасуде. Њихови чланови су углавном друштвено изоловане особе које имају низак степен самопоштовања, те чланством у групу желе да остваре осећај припадности, док се као вођа групе јављају интелигентни, образовани људи који мисле врло рационално и промишљено.⁷⁵ С обзиром да је њихово деловање у већини земаља забрањено, многе од њих су тајне.

Питање које се поставља када је реч о овим организацијама, јесте до које мере оне доводе до повећања криминалитета злочина мржње. Професори Мет Рајан и Петар Лесан у једном од својих радова указују на то да постојање већег броја група чији су циљеви посвећени ширењу мржње не доводи до повећавања самог броја злочина почињених из мржње, већ да узроке треба тражити у фрустрацијама са којима се људи боре услед економске нестабилности у друштву.⁷⁶ Међутим, можда логичнији разлог за овакве резултате истраживања треба тражити у чињеници да примарни циљ тзв. група мржње није да врше злочине мржње, већ да распирују мржњу и наводе друга лица да делују.⁷⁷ Који год узрок био за овакву статистику, групе мржње су свакако нешто чему треба посветити додатну пажњу и усмерити истраживања и на овом пољу, с обзиром на њихову илегалну делатност, до које год мере она ишла, представљају велику опасност за друштво.

VII. КАРАКТЕРИСТИКЕ ЖРТВЕ

Као што је више пута наведено, злочини мржње су таква кривична дела које учинилац извршава мотивисан предрасудама према одређеној особи због њене стварне или претпостављене *припадности одређеној групи, односно због личног својства које поседује*. У зависности од друштва у коме се злочини мржње врше, зависиће се и то које групе лица ће бити најподложније да постану жртве. Тако су у Сједињеним Америчким државама најугроженији Афроамериканци, у Мађарској, Румунији и Бугарској припадници ромске популације, док су у Србији најугроженији припадници ЛГБТ популације. У једном

⁷⁵ М. Павловић, Специфичне карактеристике учинилаца и жртава злочина мржње, *op. cit.*, стр. 331 – 334

⁷⁶ М. Е. Ryan, P. T. Leeson, Hate groups and hate crime, *International Review of Law and Economics*, 31 (2011), p. 256

⁷⁷ М. Павловић, Специфичне карактеристике учинилаца и жртава злочина мржње, *op. cit.*, стр. 332

истраживању које је рађено у 12 земаља Западне Европе, утврђено је, на пример, да, с обзиром на тренутну ситуацију у Европи, као жртве злочина мржње најчешће се јављају мигранти.⁷⁸ Сходно томе, прва и основна карактеристика жртава злочина мржње јесте њихова стварна или претпостављена припадност одређеној групи или повезаност са истом.

Још једна значајна карактеристика јесте и такозвана *безличност* жртве. Наиме као жртве злочина мржње се углавном јављају особе које су потпуни странци или особе са којима је извршилац имао кратак лични контакт. За извршиоце овог вида криминалитета није битан идентитет и сама личност потенцијалне жртве, већ је довољно да је уверен да она представља припадника групе према којима учинилац гаји предрасуде и мржњу.⁷⁹ Извршењем кривичних дела према овако одређеним жртвама, учиниоци у ствари желе да пренесу поруку читавој друштвеној групи којој жртва припада. На тај начин, они желе да унесу страх и контролу над онима који се, по мишљењу већине, не уклапају у друштвене оквире. Због тога се у теорији ови злочини називају још и „злочинима поруке“.⁸⁰

Карактеристично за жртве злочина мржње јесу и различите *социјално-психолошке последице* које оне трпе. Злочини мржње представљају изузетно опасан и тежак вид криминалитета, с обзиром да жртве трпе тешке и дуготрајне последице. Једна од испитаница истраживања које је аутор спровео наводи осећај константног страха који осећа због тога што је припадница мањине: „Једноставно циљ свих нас који смо остали на југу Србије је да живимо нормално и без страха, да ако изађем на улици, као што се и милион пута дешавало у мом граду, што мени, мојим другарицама и осталим женама, да нас не вређају, нападају или малтретирају.“ Осим последица које се редовно везују за одређена кривична дела, као што су бол, страх, депресија, узнемиреност, и томе слично, злочини мржње изазивају и потребу преиспитивања, повлачења и подвргавања критици сопствени идентитет и негирају своју вредност.⁸¹ Жртве постају свесне да врло лако могу поново постати мета злочина мржње због карактеристика које не могу да промене. Наравно, потребно је напоменути да сам процес самопоштовања зависи и од става жртве према себи и свом идентитету, те ће особе које су иначе несигурне у себе бити подложније

⁷⁸ J. Van Kesteren, Assessing the risk and prevalence of hate crime victimization in Western Europe, *International Review of Victimology*, Vol. 22(2), p. 155-156

⁷⁹ B. Perry, *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, *op. cit.*, p. 29

⁸⁰ N. Chakraborti, J. Garland, *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*, London, 2009, p. 14

⁸¹ М. Трипковић, *op. cit.*, стр. 43

преиспитивању своје вредности, док друге неће.⁸² Свакако, то не подразумева умањење опасности овог вида криминалитета.

Осим повлачења у себе и оповргавања сопственог идентитета, код жртава је изражен и висок степен осећаја страха и узнемирености због чињенице да врло лако могу поново постати мета напада, а посебно због тога што сматрају да се кривична дела која представљају злочине мржње уопште или се у недовољној мери процесуирају, остављајући жртве без било какве заштите.⁸³ Такође, страх постоји и због могућности доживљавања секундарне виктимизације. Ово ће најчешће бити случај у ситуацијама силовања током рата или од стране криминалних група, када су жене, након силовања, изложене и подсмеху и неразумевању околине.⁸⁴

VIII. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ

8.1. Званичне статистике

„Група осмака у Основној школи „Карађорђе“ претукла дечака Рома који је држао српску заставу рекавши му да нема право да носи ту заставу зато што је „Циганин“.“⁸⁵

„Д.К. су у среду увече, након што је завршио телефонски разговор с мајком на албанском језику, два непозната момка најпре затражила цигарету, а потом су га оборила на земљу и шутирала све док један од пролазника није притрчао у помоћ.“⁸⁶

„Младића А.М. (21), који ради у геј клубу у Београду, су, после затварања клуба, око пет сати ујутру, на Студентском тргу напала шесторица младића. Према његовим речима, ударили су га ногама и рукама, а затим му и раскрварили усне. Када је покушао да побегне, на аутобуској окретници на Студентском тргу се саплео и пао. Нападаци су га сустигли и наставили да туку ногама по глави.“⁸⁷

⁸² М. Павловић, Специфичне карактеристике учинилаца и жртава злочина мржње, *op. cit.*, стр. 342

⁸³ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Preventing and responding to hate crimes*, Warsaw, 2009, p. 17-18

⁸⁴ В. Perry, Hate crime: Contexts and consequences; *op. cit.*, p. 14

⁸⁵ N1, *Вршњаци претукли дечака Рома јер је носио српску заставу*; преузето 6.9.2018. <http://rs.n1info.com/a275699/Vesti/Vesti/Vrsnjaci-pretukli-decaka-Roma-jer-je-nosio-srpsku-zastavu.html>

⁸⁶ Блиц, *Крваво лице Новог Сада: претучен јер је с мајком причао на албанском*; преузето 6.9.2018. <https://www.blic.rs/vesti/hronika/krvavo-lice-novog-sada-pretucen-jer-je-s-majkom-pricao-na-albanskom/kf0ny3f>

⁸⁷ MONDO/Танјуг, *Ко је претукао геј младића у Београду?*; преузето 6.9.2018. <http://mondo.rs/a1051468/Info/Drustvo/LGBT-napadi-pretucen-gej-mladic-u-Beogradu.html>

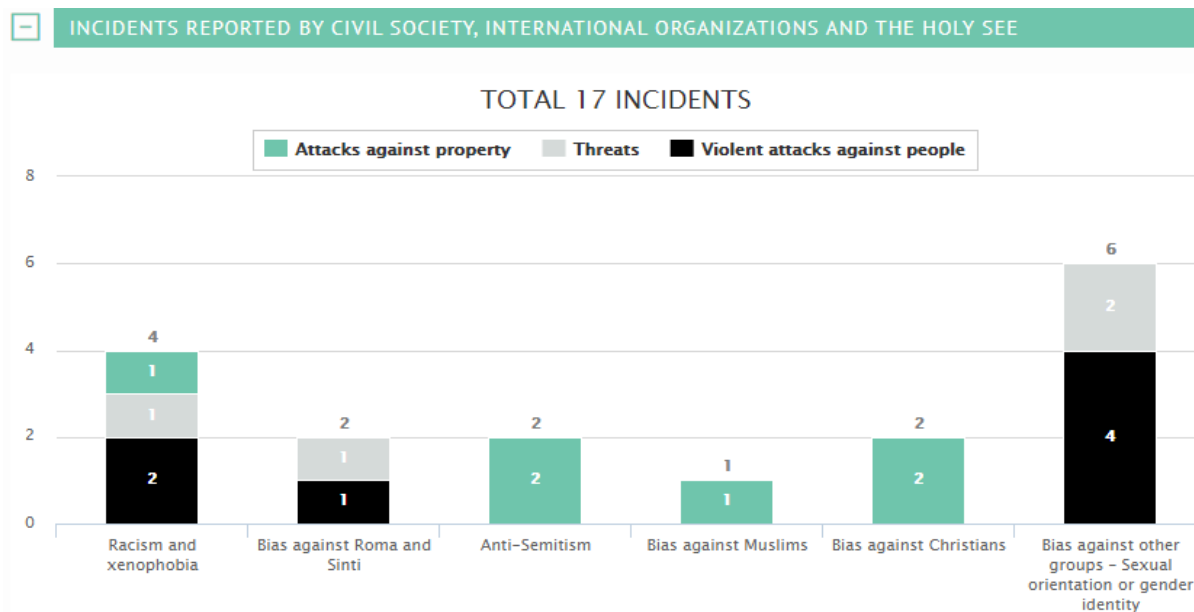
Потреба за изучавањем злочина мржње као посебног вида криминалитета уследила је након немилих догађаја у САД-у. Повећано насиље мотивисано предрасудама изазвало је и реакцију ФБИ, који је покренуо вођење званичних статистика о распрострањености ове појаве. Наведене приче јесу само неки од примера злочина мржње почињених на просторима Републике Србије, које указују на присутност ове појаве у нашем друштву. Међутим, свеобухватне податке о распрострањености овог вида криминалитета потребно је потражити у званичним статистикама.

Када су у питању званичне статистике до којих се може доћи, значајне су оне које прикупља Канцеларија за демократке институције и људска права Организације за безбедност и сигурност. Државе чланице ОЕБС-а имају обавезу да подносе годишњи извештај о злочинима мржње овој Канцеларији. Захваљујући томе, прикупљају се и обрађују одређени подаци везани за распрострањеност овог вида криминалитета. У Републици Србији подаци се прикупљају у сарадњи са свих 83 канцеларија јавних тужилаца, с тим да се преко јавних тужилаца, који имају обавезу прикупљања и подношења података, сарадња протеже и на друге јавне органе власти и институције, као што су органи унутрашњих послова, судови, организације цивилног друштва, и други. Осим података о злочинима мржње, статистика за 2016. годину укључује и податке о кривичним делима Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрепелљивости из члана 317 КЗ-а, као и Расна и друга дискриминација из члана 387 КЗ-а. Према статистици, у 2016. години органи унутрашњих послова су регистровани свега 9 случајева злочина мржње на целој територији Републике Србије, укључујући ту и поменута два додатна кривична дела.⁸⁸ С друге стране, активисти невладиног сектора и међународне организације су приложили податке које приказују број инцидената мотивисаних предрасудама који се разликује од званичних података којима располажу и које су приложили органи унутрашњих послова. Према овим подацима, у 2016-ој години забележено је 17 случајева који би се могли окарактерисати као злочини мржње, од којих је највише (шест) мотивисано предрасудама заснованим на роду или сексуалној оријентацији жртве. Следећа најзаступљенија категорија жртава јесу припадници других раса и Роми, потом следе Јевреји и Хришћани, и на крају Муслимани. Табела 1 у наставку овог рада даје детаљан приказ наведених података. У табели су поред укупног броја

⁸⁸ OSCE/ODIHR, *Hate Crime Reporting: Serbia*; преузето 6.9.2018. <http://hatecrime.osce.org/serbia>

инцидента на самом врху, означени и прикази инцидента по врсти мотива, почећи од расизма и ксенофобије, преко инцидента уперених против Рома и Синта, затим Јевреја, Муслимана, Хришћана, и на крају особа ЛГБТ популације. Зелена боја означава нападе на имовину, сива претње, а црна физичке нападе.

Табела 1. Графички приказ инцидента мотивисаних мржњом у Србији за 2016. годину пријављених од стране припадника цивилног друштва, међународних организација и Ватикана



(извор: сајт ОЕБС Канцеларије за демократске институције и људска права)

Статистички подаци за 2015. годину се драстично разликују од претходних у погледу броја пријављених случајева злочина мржње органима унутрашњих послова. Ови подаци приказују да је током 2015. године било осам пута више пријављених случајева злочина мржње него 2016. године. (Табела 2) Међутим, проблем са релеватношћу ових података за приказивање распрострањености злочина мржње на територији Републике Србије огледа се у чињеници да Република Србија приликом слања извештаја није правила разлику између злочина мржње, говора мржње и дискриминације, те је обрађене податке за све три врсте различитих појава слала заједно. Самим тим, већи број забележених случајева током 2015. године аутоматски не означава смањење обима злочина мржње током 2016. године, када резултати нису обухватили говор мржње.

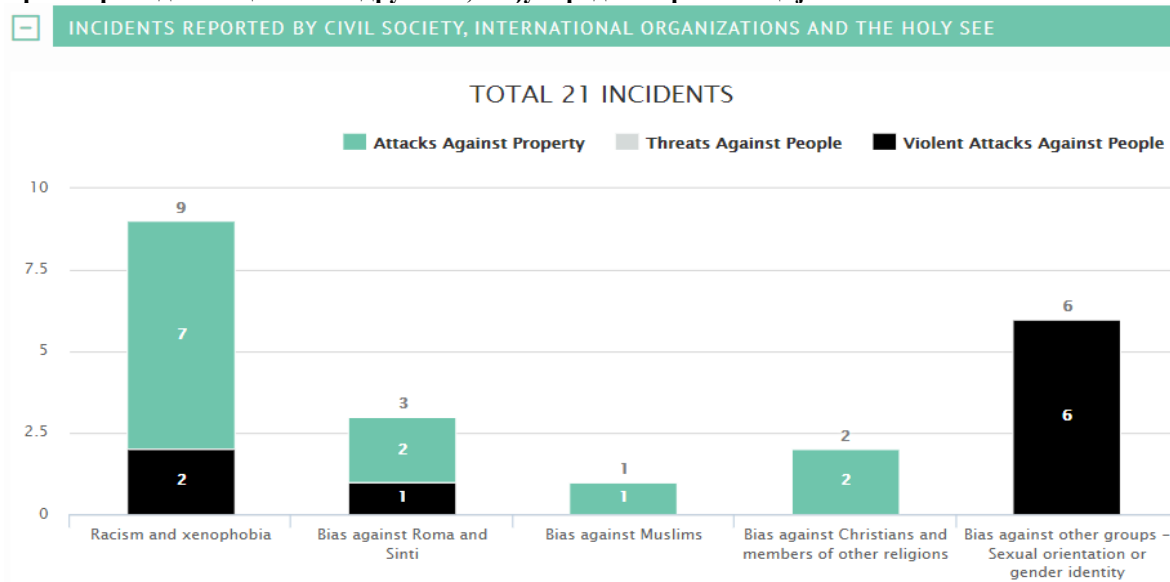
Табела 2. Приказ броја случајева злочина мржње пријављених органима унутрашњих послова у 2016. и 2015. години

Year	Hate crimes recorded by police
2016	9
2015	79

(извор: сајт ОЕБС Канцеларије за демократске институције и људска права)

Када је реч о инцидентима мотивисаних предрасудама и пријављених од стране припадника цивилног друштва и међународних организација, у 2015. години пријављен је 21, што не представља драстичну разлику у односу на 2016. годину. Табела 3 даје детаљан приказ свих инцидената мотивисаних мржњом који су пријављени у току 2015. године. Поред укупног броја инцидената на самом врху, означени су и прикази инцидената по врсти мотива, почећи од расизма и ксенофобије, преко инцидената уперених против Рома и Синта, затим Јевреја, Муслимана, Хришћана и припадника других религија, и на крају особа ЛГБТ популације. Зелена боја означава нападе на имовину, сива претње, а црна физичке нападе. За разлику од 2016. године, где су најзаступљенији били злочини мржње извршени над припадницима ЛГБТ популације, током 2015. године учиниоци најзаступљенијих инцидента били су вођени расистичким и ксенофобним мотивима.

Табела 3. Графички приказ инцидената мотивисаних мржњом у Србији за 2015. годину пријављених од стране припадника цивилног друштва, међународних организација и Ватикана



(извор: сајт ОЕБС Канцеларије за демократске институције и људска права)

Осим наведене статистике, ваља напоменути и статистику коју води организација Minority Rights Group International, која прикупља и прорачунава податке везане за број људи који су изложени могућности да буду мета геноцида или масовних убијања због одређених личних својстава. Према овим подацима, можемо видети да је изузетно огроман број људи широм света за које је врло вероватно да ће постати жртва масовних злочина мржње.⁸⁹ Ова организација води статистику за сваку годину и сваку државу у којој је постоји извесност за оваква дешавања. Нажалост, Република Србија спада у једну од седамдесет земаља које се налазе на овој листи.

8.2. Тамна бројка

Иако се у неким земљама воде статистике када су у питању злочини мржње, као што су између осталог и наведене статистике које се шаљу Канцеларији за демократске институције и људска права ОЕБС-а, оне углавном не могу показати праву ситуацију када је у питању распрострањеност злочина мржње. Велики броја случајева злочина мржње уопште не буде пријављено, било због неповерења у органе или незнања самих жртви, или дела буду пријављена, али се погрешно квалификују због недовољне обучености органа унутрашњих послова и правосуђа.

У истраживању о узроцима тамне бројке које је спровела Агенција за људска права ЕУ, а које је подразумевало прикупљање и упоређивање мишљења експерата⁹⁰ из 28 земаља чланица ЕУ, дошло се до следећих резултата. Најчешћи разлог за непријављивање извршења злочина мржње јесте осећање страха, кривице или срама код жртве. Осим тога, одређени број жртава верује да се покретање поступка против учиниоца свакако неће окончати у жртвину корист. Такође, као разлози наведени су и недостатак познавања својих права и институција коме се жртве могу обратити, неповерење у полицију и страх да ће бити третирани са самосажалењем, веровање да читав процес подразумева превише бирократије и да је предуго траје, а притом је и скуп, сматрање да кривично дело које су претрпели није толико озбиљно, и на крају, недовољан број организација подршке

⁸⁹ Индекс прогнозе за 2018. годину можете видети на: Minority Rights Group International, *Peoples Under Threat Data 2018*; преузето 7.9.2018. <https://peoplesunderthreat.org/data/>

⁹⁰ Експерте су чинили припадници полиције, јавни тужиоци, судије кривичних судова и експерти који су раде у агенцијама за подршку жртава кривичних дела или активисти цивилног сектора који се баве заштитом људских права и пружањем подршке жртвама.

жртви.⁹¹ Аутор ће се у наставку извршити генералну поделу узрока тамне бројке и ближе објаснити неке од већ наведених, уз то додавајући као узрок недовољну обученост органа унутрашњих послова и правосуђа да препознају злочине мржње као такве, иако је жртва изразила одређени вид поверења у надлежне органе и пријавила злочин.

8.2.1. Проблем „тамне бројке“ као резултат неповерења у органе унутрашњих послова и правосуђа

Вероватно најчешћи узрок велике присутности тамне бројке када је у питању овај вид криминалитета јесте непријављивање злочина мржње услед неповерења у надлежне органе. Неповерење које жртве имају у надлежне органе може бити резултат различитих околности.

Неповерење најпре може проистећи због сумње у сам рад органа правосуђа и ефикасност истог, услед чега жртве одустају од пријављивања ових дела. Неретко је случај да жртве мисле да је систем заштите права превише бирократизован, дуг, а притом и скуп. Уз то, многе жртве сматрају да органи правосуђа и унутрашњих послова корумпирани и равнодушани према припадницима угрожених друштвених група, те да чак и уколико буду пријавиле злочин мржње, поступак свакако неће бити окончан у њихову корист. Овај вид неповерења сматра се делимично оправданим и због чињенице да се органи унутрашњих послова и правосуђа у великом броју земаља фокусирају више на брже затварање случајева, него на улагање неопходних ресурса зарад идентификовања мотива предрасуда.⁹²

Такође, неповерење може проузроковати и страх жртве да ће бити дискриминисана од стране самих органа. Наиме, жртве, свесне чињенице да не могу променити своје лично својство због којег су предмет предрасуда и мржње шире јавности, губе поверење у полицијске органе, страхујући да ће и они, као припадници те исте шире јавности, исказати исти став према њима, што ће довести до њихове секундарне виктимизације. С овим се може повезати и ситуација у којој жртве желе да сакрију своје лично својство које

⁹¹ FRA, *Ensuring justice for hate crime victims: Professional perspectives: Summary*; преузето 12.9.2018. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/603242ae-1831-11e7-808e-01aa75ed71a1/language-en>

⁹² FRA, *Racism, discrimination, intolerance and extremism: learning from experiences in Greece and Hungary*; преузето 5.9.2018. file:///C:/Users/Milica%20Nesic/Downloads/fra-2013-thematic-situation-report-3_en_1.pdf

може довести до тога да постану учесталије жртве злочина мржње. Ово се посебно односи на ситуацију када, на пример као жртва јавља припадник ЛГБТ популације, који не жели да јавност сазна његову сексуалну оријентацију из страха да ће поново бити мета злочина мржње, било од стране надлежних органа било од стране заједнице као такве.⁹³

8.2.2. Проблем „тамне бројке“ због непознавања права жртве

Поред наведених проблема, као један од додатних разлога за постојање тамне бројке кад су у питању злочини мржње, јесте и само незнање жртве коме треба да се обрати за помоћ у случају да буде погођено овим видом криминалитета, што је, између осталог, случај у Републици Србији.⁹⁴ Често ће се десити да се ће се припадници одређених осетљивих група радије обратити организацијама цивилних друштава које се баве заштитом људских права и сарађују са припадницима групе којој и сама жртва припада, с обзиром да не познају правну процедуру коју је потребно пратити.

Осим незнања коме се обратити за помоћ, жртве често ни не знају да имају права на заштиту, као и шта она подразумева. Наиме, жртве могу мислити да одређени противправни акт извршен према њима није кажњив, а у великом броју случајева нису упознати ни са чињеницом могућности истицања имовинскоправног захтева. Како би се овај проблем превазишао, неопходно је да се ради на правном описмењивању грађана.

8.2.3. Проблем „тамне бројке“ као резултат недовољне обучености органа унутрашњих послова и правосуђа за утврђивање мотива предрасуде

Један од проблема који доводи до постојања тамне бројке када су у питању злочини мржње јесте управо недовољна обученост органа унутрашњих послова и правосуђа да препознају мотиве мржње, што представља сурову реалност у многим земљама, и доводи до погрешне квалификације дела.⁹⁵ Један од доказа за то јесте и чињеница да иако су су злочини мржње у Србији инкриминисани још од 2013. године, још увек није донета

⁹³ Bureau of Justice Assistance, *op. cit.*, p. xii

⁹⁴ ECRI Report on Serbia CRI(2017)21, преузето 6.9.2018. <http://www.statewatch.org/news/2017/may/ecri-serbia-report-5-17.pdf>

⁹⁵ FRA, *Racism, discrimination, intolerance and extremism: learning from experiences in Greece and Hungary*, *op.cit.*

ниједна пресуда која извршиоце осуђује, што је између осталог резултат недовољне обучености органа за препознавање овог вида криминалитета.⁹⁶

Федерални биро за истрагу у свом *Приручнику за прикупљање података о злочинима мржње*, као и Организација за безбедност и сигурност у свом приручнику *Спречавање и одговор на злочине мржње* дају опсежну листу околности које полиција и органи правосуђа морају узети у обзир приликом утврђивања постојања мотива мржње, односно да ли је одређено кривично дело извршено због предрасуда које учинилац гаји према жртви због њеног личног својства. Ове околности зависе од случаја до случаја, те што је више околности присутно у одређеном случају, већа је вероватноћа да се ради о злочину мржње. Околности које се наводе у овим приручницима и које се морају узети у обзир приликом утврђивања мотива мржње су, између осталог, следеће:

1. учинилац и жртва су различите расе, религије, здравственог стања, сексуалне оријентације, етничке припадности и/или рода (на пример, учинилац је хетеросексуалац, а жртва хомосексуалац);
2. жртва је била у друштву или је удата за/ожењена са припадником/цом осетљиве групе;
3. жртва је била ангажована у активностима које су повезане са њеном расом, религијом, инвалидитетом, сексуалном оријентацијом, етничком припадности, родом или родним идентитетом (на пример, била је учесник параде поноса);
4. жртва је члан групе која подржава одређену друштвену групу, иако није члан саме друштвене групе (на пример, жртва подржава ЛГБТ популацију, али није ЛГБТ особа) – у овом случају се најчешће као жртве јављају чланови невладиног сектора и други активисти који се боре за заштиту права особа које су припадници осетљивих група;
5. учинилац је повратник кад су у питању злочини мржње (на пример, већ је био осуђиван за наношење лаке телесне повреде лицу ромске националности);
6. учинилац је члан неке организације која подстиче злочине мржње (на пример, члан је организације Ку Клук Клан која јавно пропагира супремацију припадника беле расе у Сједињеним Америчким Државама);

⁹⁶ Глас Америке, *У Србији без пресуда које укључују злочин из мржње*; преузето 6.9.2018. <https://www.glasamerike.net/a/u-srbiji-bez-presuda-koje-ukljucuju-zlocin-iz-mrznje/3718761.html>

7. учинилац је јасно испољио своју мржњу према жртви због личног својства које она поседује и то усменим или писаним путем, или пак конклюдентним радњама (на пример, учинилац је имао расистичке коментаре према жртви);
8. на месту извршења су остављени цртежи, знаке, симболи или графити који указују на мржњу према жртви због њеног личног својства (на пример, нацртан кукасти крст на вратима породичне куће Јевреја);
9. приликом извршења дела коришћени су предмети који указују на постојање мржње према жртви због њеног личног својства (на пример, остављен запаљен крст испред куће жртве која је припадник одређене религијске групе);
10. дело је извршено од стране припадника већинске популације према лицу које је припадник мањинске популације у месту у коме је мањинска популација насељена (на пример, познати случај против Мађарске⁹⁷ пред Европским судом за људска права у којем су припадници већинске популације вербално напали припаднике ромске популације у месту насељеном Ромима, изазивајући притом масовна иселења становника⁹⁸);
11. жртва је припадник групе која је у мањини у непосредној средини у којој живи и у којој је дело извршено;
12. жртва је била у посети у крају где постоје забележени подаци о извршењу злочина мржње и где постоје велике тензије према групи којој жртва припада;
13. забележен је одређен број инцидената који су се десили у истом крају и отприлике у исто време, а где су жртве биле особе исте расе, религије, здравственог стања, сексуалне оријентације, етничке припадности или родног идентитета као и жртва конкретног кривичног дела;
14. већи део заједнице где се десило кривично дело сматра да је оно било мотивисано мржњом;
15. датум извршења дела се поклапа са празником или другим даном који је значајан за припаднике одређене групе (на пример, извршено убиство Јевреја на Дан победе над фашизмом);

⁹⁷ *R.B. v. Hungary*, Application no. 64602/12, (ECtHR, 12 April 2016)

⁹⁸ DW, *Hungarian Roma flee homes fearing vigilante attacks*; преузето 3.9.2018.
<https://www.dw.com/en/hungarian-roma-flee-homes-fearing-vigilante-attacks/a-15024684>

16. постоје индикације да је у извршење злочина мржње укључена организација која подстиче исте (на пример, таква организација се прогласи одговорном за злочин);
17. постојање историјског анимозитета између групе којој припада жртва и оне којој припада учинилац.⁹⁹

Сви наведени индикатори се могу поделити у три групе ради лакшег утврђивања постојања мотива предрасуде. ОЕБС у поменутом Приручнику врши класификацију која индикаторе дели на оне везане за *жртву* (на пример, уколико је жртва припадник одређене осетљиве групе, или је пак била у друштву припадника одређене осетљиве групе), за *учиниоца* (на пример, уколико је учинилац повратник кад су у питању злочини мржње или је члан организације која подстиче злочине мржње) и *опште* (везане уопштено за околности под којима је дело учињено, примера ради, уколико се датум извршења дела поклапа са празником или другим даном који је значајан за припаднике одређене групе, или пак уколико је дело извршено од стране припадника већинске популације према лицу које је припадник мањинске популације у месту у коме је мањинска популација насељена).¹⁰⁰

Код утврђивања постојања мотива предрасуде, треба имати на уму и то да, иако је карактеристично да се злочини мржње извршавају од стране припадника већинске групе према припадницима мањинских група, неретко ће се јавити и обрнута ситуација у којима ће се као учиниоци јавити припадници мањинске групе, а као жртве припадници већинске групе. Исто тако, злочини мржње могу се вршити и међу самим припадницима мањинских група.¹⁰¹ С тога, треба бити врло обазрив приликом утврђивања мотива предрасуде, и узети у обзир све наведене околности о којима је до сада било речи.

Посебни проблем представља и ситуација у којој се јавља постојање више мотива, односно када поред мотива предрасуде која наводи учиниоца да почини кричивно дела,

⁹⁹ Uniform Crime Reporting (UCR) Program, *Hate Crime Data Collection Guidelines And Training Manual*, Version 2.0, 2/27/2015; преузето 25.5.2017. <https://ucr.fbi.gov/hate-crime-data-collection-guidelines-and-training-manual.pdf>; OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Preventing and responding to hate crimes*, *op. cit.*, p. 21-23

¹⁰⁰ OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Preventing and responding to hate crimes*, *op. cit.*, p. 21-23

¹⁰¹ J. B. White, E. J. Langer, Horizontal Hostility: Relations between Similar Minority Groups, *Journal of Social Issues*, vol. 55, no. 3, 1999, p. 537; B. Perry, *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, *op. cit.*, p. 119 – 134

постоји и неки други мотив.¹⁰² Типичан пример постојања више мотива јесте када где једно лице физички нападне другу особу која је припадник неке друштвено заштићене категорије и истовремено је опљачка. У овом случају постоје два мотива, један јесте мотив предрасуде и жеља да се нанесе повреда особи због њене припадности одређеној друштвеној категорији, и други, стицање одређене добити. Уколико је превасходни циљ напада био наносење повреде лица због његових личних карактеристика, а не стицање користи, дело би се морало окарактерисати као злочин мржње. С тога, правило подразумева да у оваквим ситуацијама доминантнији мотив мора бити узет у обзир. Ово је посебно важно с обзиром да се у пуно случајева догађа да се жртви након напада одузму неке од драгоцености које носи са собом, као што су, на пример, мобилни телефон, новац, накит, те да након тога у кривичном поступку учиниоци тврде да је мотив њиховог напада било стицање одређење добити, а не расистички, хомофобни или слични мотив. Уколико би се утврдио мотив предрасуде, учиниоци би били суочени са могућношћу изрицања веће казне, што свакако не би желели.

Европски суд за људска права, као једна од најзначајнијих европских институција, кроз своју праксу константно истиче неопходност утврђивања постојања мотива предрасуде, односно да ли је неко кривично дело почињено из расистичких, ксенофобних или других релевантних мотива заснованих на одређеним предрасудама.¹⁰³ Преглед великог броја случајева пред овом институцијом служи као доказ да и у случајевима када органи унутрашњих послова и правосуђа имају одређени број доказа који потврђује постојање расистичких или других релевантних мотива, њихова недовољна обученост за препознавање, или пак, недостатак воље, доводи до тога да се одређено кривично дело уопште не процесуира као вид злочина мржње, остављајући мотив по страни. Неки од познатих случајева у којима је Европски суд утврдио повреду Конвенције због недовољног испитивања и игнорисања расистичких и сличних мотива, односно због кршења позитивне обавезе државе уговорнице која подразумева спровођење ефикасне истраге, су *Начова и*

¹⁰² OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Preventing and responding to hate crimes*, *op. cit.*, p. 25

¹⁰³ *Nachova and others v. Bulgaria*, Apps. nos. 43577/98 and 43579/98, (ECtHR, 6/7/2005), para 160; *Skorjanec v Croatia*, *op. cit.*, para 57, 65

други против Бугарске¹⁰⁴, Идентоба и други против Грузије¹⁰⁵, Шкорјанец против Хрватске¹⁰⁶, Балаж против Мађарске¹⁰⁷ и многи други.

Неутврђивање постојања мотива предрасуде и погрешна класификације дела не поспешује само тамну бројку овог вида криминалитета, већ проузрокује и многе друге забрињавајуће последице. Наиме, аутоматски долази до непризнавања статуса жртве, што повлачи за собом и немогућност компензације или вођења поступка, право на правне лекове, невидљивост жртве.

Сходно свему реченом, како би се отклонило постојање високе тамне бројке када су у питању злочини мржње као вид криминалитета, потребно је радити на обучавању надлежних органа како на препознавању злочина мржње, тако и на отклањању јаза који постоји између њих и жртава, а који утиче на висок ниво неповерења које жртве полажу у

¹⁰⁴ *Nachova and others v. Bulgaria*, *op. cit.*; У овом случају се радило о убиству двојице младића ромске припадности при покушају хапшења од стране припадника полиције, при чему је један од припадника полиције приликом пуцања у младиће изјавио: *Проклети Цигани!* Поступак пред националних органа је окончан без подизања оптужнице против припадника полиције који је убио ове младиће. Европски суд за људска права је утврдио повреду Конвенције, с обзиром да истражни органи током истражног поступка нису узели у обзир могуће расистичке мотиве нити у једном тренутку, упркос расистичкој изјави полицајца који је пуцао на младиће и задао им смртоносне повреде.

¹⁰⁵ *Identoba and Others v. Georgia*, App. no. 73235/12, (ECtHR, 12/3/2015); Реч је о групи ЛГБТ активиста невладине организације Идентоба, који су, током пријављеног јавног скупа подршке борби против хомофобије, нападнути од стране контрадемонстраната. Неколицина учесника је било претучено од стране контрадемонстраната, да би полиција након отварања неколико истрага, све затворила осим у два случаја у којем су жртвама нанете теже повреде, али којима није признат статус жртве. Жртве ових демонстрација поднеле су Европском суду за људска права представку, који је утврдио повреду члана 3 у вези са чланом 14 Европске конвенције о људским правима *inter alia* због тога што национални органи нису спровели ефикасну истрагу, која је у моменту одлучивања још увек трајала и која није обухватила испитивање хомофобних мотива које су највероватније имали контрадемонстранти који су нанели повреде апликантима, односно учесницима наведеног јавног скупа.

¹⁰⁶ *Skorjanec v Croatia*, *op. cit.*; за детаљнији опис случаја видети одељак 3.3.2. овог рада.

¹⁰⁷ *Balázs v. Hungary*, App. no. 15529/12, (ECtHR, 20/10/2015); Овај случај се тиче припадника ромске популације који је, враћајући се са девојком из клуба, нападнут од стране тројице непознатих момака, да би се потом нападу придружило и четврто лице. Дан након инцидента, четврти нападач је на свом профилу на друштвеним мрежама поставио коментаре у којима је навео да је претходне ноћи „ударао по глави једног Циганина“ и видео клип који је преносио расистичке поруке које су се могле повезати са релевантим догађајем. Против четвртог нападача, као јединог идентификованог, покренута су два поступка, један за дело „ ремећење јавног реда и мира“ и друго за „насиље над чланом групе“ (које у ствари представља вид злочина мржње). Јавно тужилаштво Мађарске је, сматрајући да не постоје докази да је апликант нападнут због расистичких мотива, обуставило поступак вођен за кривично дело „насиље над чланом групе“, док је поступак за кривично дело „ ремећење јавног реда и мира“ био настављен, и резултирао је осудом четвртог нападача, при чему апликант није добио статус жртве. Европски суд за људска права нашао је повреду члана 14 Европске конвенције за људска права у вези са чланом 3, јер домаће власти, тачније тужилаштво, није успело да објасни због чега коментари на друштвеним мрежама које је четврти нападач објавио не могу бити повезани са инцидентом који се догодило, те самим тим истрага није спроведена ефикасно и расистички мотиви нису узети у обзир.

њих. Истовремено, грађане, а пре свега припаднике одређених друштвених група, треба упознавати са њиховим правима и доступним механизмима заштите.

8.3. Интернет и злочини мржње

Током последњих неколико година употреба Интернета се проширила у тој мери да данас преко 4 000 000 000 људи користи исти, док му 40% светске популације има приступ.¹⁰⁸ Иако се сматра да је Интернет донео много погодности човечанству, истовремено се у великој мери користи у погрешне сврхе. На тај начин, Интернет је постао средство које су људи почели да користе како би подстицали предрасуде према особама различитих личних својстава, ширили мржњу и позивали на насиље.

Истовремено, ера технологије и појава Интернета допринела је повећању злочина мржње. Извршиоци злочина мржње често користе Интернет за организовање и ширење својих идеја, јер им Интернет омогућава да прикрију свој идентитет и делају анонимно без икаквог страха да ће бити откривени.¹⁰⁹ Организовање путем интернета свакако најчешће користе „групе мржње“ које на тај начин лакше регрутују своје потенцијалне чланове истовремено ширећи мржњу и позивајући на насиље.

Оно што посебно погодује припадницима група мржње и осталим извршиоцима злочина мржње јесте чињеница да чак и у случају да њихови онлајн профили или веб странице које користе буду забрањени или обрисани од стране интернет платформи, они могу поново отворити нове под другим именом и наставити своје деловање.

С обзиром да право тек треба да одговори на све изазове које модерна технологија поставља када је у питању сигурност и вршење кривичних дела онлајн, овај сегмент и даље остаје недовољно истражен.

IX. ПРЕВЕНЦИЈА ЗЛОЧИНА МРЖЊЕ

С обзиром на карактеристике злочина мржње, неопходно је пажљиво одредити стратегију борбе против ове врсте криминалитета. Многи аутори указују на то да сама инкриминације овог дела и претња казном није једино решење, већ представља средство

¹⁰⁸ Internet Live Stats, *Internet Users*; преузето 12.9.2018. <http://www.internetlivestats.com/internet-users/>

¹⁰⁹ D. Cucereanu, *Aspects of Regulating Freedom of Expression on the Internet*, Antwerpen, 2008, p. 183

које треба искористити тек онда кад друге алтернативе буду исцрпљене.¹¹⁰ Због тога реакција кривичног правосуђа мора бити секундарна.

Наиме, сматра се да ретрибутивна реакција правосудног система на извршиоце злочина мржње, која се огледа у кажњавању за извршено кривично дело, може имати контраефекат и проузроковати негодовање у друштву доприносећи повећању сукоба.¹¹¹ Као допуну кажњавању учинилаца ових кривичних дела, а уједно као примарну реакцију на исте, треба потенцирати друге методе реаговања на овај вид криминалитета које би утицале значајно на саму превенцију злочина мржње. Због тога, већина криминолога се залаже за концепт ресторативне правде, који би у крајњој линији утицао на промену свести, најпре код извршилаца, а самим тим, постепено и у друштву, с обзиром да претпоставља учешће свих субјеката, и учиниоца и жртве и заједнице.¹¹² Како је опште познато, овај концепт настоји да помири све субјекте и успостави стање приближно оном које је постојало пре извршења кривичног дела, у коме глас жртве има одређену вредност, а што се сматра посебно битним када су у питању злочини мржње који могу имати изузетно опасне последице по саме жртве, које често негирају своју личност и константно страхују од поновне виктимизације. С обзиром да је предрасуда у основи злочина мржње као вида криминалитета, то дијалог, као један од основних метода за постизање циљева ресторативне правде, представља врло битан инструмент који ту предрасуду код учиниоца може отклонити.¹¹³ У крајњој линији, треба узети у обзир и то да се овај концепт показао релативно успешним у већем броју примера широм света.¹¹⁴

Поред ресторативне правде, као вида реаговања на криминалитет злочина мржње који има велики превентивни значај, велику улогу у превенцији злочина мржње на глобалном нивоу, не везивајући се за самог извршиоца, чини и едукација друштва. С обзиром да је корен проблема у бити стање свести друштва, које је подложно стварању предрасуда и

¹¹⁰ Ј. Ћирић, *op. cit.*, стр. 30, М. Ковачевић, Злочини мржње и нормативно регулисање, *ТЕМИДА*, бр. 4(2011), стр. 63 – 64

¹¹¹ М. Павловић, Злочини мржње у контексту ресторативне правде, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-2/2008, стр. 858-859

¹¹² У свом чланку „Злочини мржње у контексту ресторативне правде“ ауторка Милена Павловић истиче да је код ресторативне правде за кривична дела злочина мржње неопходно да представнике заједнице чине припадници друштвене групе којој сама жртва припада, као и различите организације које се баве заштитом права различитих друштвених група.

¹¹³ М. Павловић, Злочини мржње у контексту ресторативне правде, *op.cit.*, стр. 863

¹¹⁴ Т. Gavrielides, Restorative Practices & Hate Crime: Opening Up the Debate, *TEMIDA*, no. 4 (2011), p. 12-16

стереотипа, потребно је подстицати климу у којој се поштују различитости. Ово се најпре може постићи постепеним едукацијама младих у једном друштву, с обзиром да су управо они ти који су најподложнији да због своје незрелости постану извршиоци злочина мржње.

Осим едукације младих, клима у којој се поштују различитости може се створити и на друге начине. Припадници одређених угрожених категорија могу се укључити у рад јавних институција, што ће итекако допринети разбијању предрасуда које постоје у друштву. Такође, исти ефекат може постићи и обележавање појединих дана значајних за припаднике мањинских група на нивоу целокупног друштва, чиме би се проширила свест о поштовању „других“. Потом, политичари могу водити кампање у којима ће се залагати за једнако поштовање људских права свих грађана.

Превенција злочина мржње је изузетно тежак посао који захтева пуно времена, с обзиром да пре свега подразумева промену система вредности у одређеном друштву у коме не постоји свест о једнаком поштовању људских права свих грађана. Због тога, тек кад створимо друштво лишено предрасуда, можемо сматрати да смо успели ка путу превенције овог вида криминалитета.

ДРУГИ ДЕО

ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

I. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Злочини мржње представљају вид криминалитета који је још увек недовољно истражен, а са којим жртве и шира јавност генерално нису упознате. Највећи проблем са овом врстом криминалитета је постојање велике „тамне бројке“ која утиче на недостатак званичних података о заступљености овог вида криминалитета и разумевање исте.

Прегледом доступне литературе и спроведених истраживања, једини званични статистички подаци до које аутор успео доћи јесу они који Републике Србија у оквиру извештаја годишње предаје Канцеларији за демократске институције и људска права ОЕБС-а, а који су били део обраде у глави осам (VIII). Ове статистике су веома ограничене и састоје се од података које се везују само за пријављена дела која имају мотиве предрасуда. Иако статистика обухвата и податке које подносе организације цивилног друштва и међународне организације које се баве заштитом људских права, с обзиром да се жртве злочина мржње чешће обрађају њима него органима јавних власти, она се ипак не бави проблемом тамне бројке. Такође, проблем са овом статистиком и осталим истраживањима, јесте и то да се ниједна од њих не бави свеобухватним испитивањем ове појаве која обухвата прикупљање података о њеној стварној распрострањености, разумевање исте од стране шире јавности, карактеристикама жртве, учинилаца, као и поверења грађана у рад полиције.

Сходно томе, аутор је своје истраживање усмерио у том правцу, те је као предмет и циљ истраживања поставио утврђивање стварне распрострањености појаве злочина мржње на територији Републике Србије, упознатости шире јавности са истом, затим карактеристика учиниоца и жртве, као и ниво поверења јавности у органе унутрашњих послова и правосуђа.

II. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Током спровођења истраживања, аутор се користио различитим методама. Најпре, за прикупљање података, аутор се користио техником испитивања, такозваног упитника, односно анкете. Потом, аутор се користио и квантитавним методама, у смислу статистичке обраде и анализе података добијених путем упитника.

III. ОПИС ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је спроведено на територији Републике Србије током прве половине августа 2018. године. Аутор је радио на прегледу релевантне литературе и изради упитника у периоду од маја до септембра 2017. године, док је на анализи и обради добијених података рађено у периоду од друге половине августа до прве половине септембра 2018. године. Истраживање је рађено попуњавањем анонимног онлајн упитника путем Интернета, те су испитаници морали бити или корисници Интернета или лица која на неки начин имају приступ истом.

С обзиром да се истраживање спроводило на територији Републике Србије, могућност попуњавања упитника имали су само грађани Србије. Испитана су оба пола, без икаквог ограничења у виду година старости. Укупан број испитаника је 200.

С обзиром да се као жртве злочина мржње јављају припадници одређених друштвених група који поседују одређена лична својства, аутор је ступио у контакт са многобројим организацијама друштва које се баве људским правима, окупљају припаднике угрожених група и делају на територији Републике Србије, те је упитник, између осталог, попуњен од стране ових лица. На тај начин, аутор је желео да прикупи што релевантније податке који би указали на проблеме и јаз који постоји између званичних статистика које садрже само податке о пријављених и процесуираним кривичним делима почињених из предрасуда, односно злочинима мржње, и реалности.

Упитник је рађен у форми затвореног типа, са већ понуђеним одговорима, са могућношћу остављања коментара на крају упитника. У зависности од одговора на одређена питања, као што су питање 3.1 (*Да ли сте лично били жртва злочина мржње?*) и питање 3.2 (*Да ли знате неког из Вашег окружења ко је био жртва злочина мржње?*), испитаник не одговара на сва понуђена питања. На тај начин, уколико испитаник није био жртва злочина мржње или не познаје никог ко је био жртва злочина мржње, неће одговорати на питања о специфичности догађаја у коме је он/а или неко кога познаје био/ла жртва.

Упитник је подељен на 5 делова и састоји се од 24 питања. Први део се односи на опште податке испитаника, док се други део односи на појам злочина мржње и упознатост

испитаника са истим. Трећи део се односи на заступљеност злочина мржње и карактеристике жртве и учинилаца, и подељен је у два сета питања; први сет питања одговарају само испитаници који су лично били жртва злочина мржње, док други сет питања одговарају само испитаници који познају неког ко је био жртва. Разлог због којег је истраживање спровођено и у погледу личних искустава испитаника као жртви и у погледу искуства особа блиских испитанику које су биле жртве јесте потврђивање резултата добијених кроз анализу оба дела понаособ и скупа, а како би се што боље утврдила заступљеност злочина мржње, карактеристике жртве и учиниоца, као и ширење домашаја самог истраживања. Четврти део се односи на питања везана за обраћање за помоћ у случају да је извршен злочин, односно коме се треба обратити и да ли испитаници имају поверења у надлежне органе. Пети, последњи део, пружа прилику испитанику да остави коментар.

Анализом и обрадом података добијених онлајн упитником, аутор је исте приказао у наставку рада и изнео основне закључке које могу послужити у даљем изучавању ове појаве и утицати на надлежне органе да озбиљније приступе приликом сусрета са извршених кривичним дело за које постоји могућност да представља злочин мржње.

IV. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Основне хипотезе истраживања биле су:

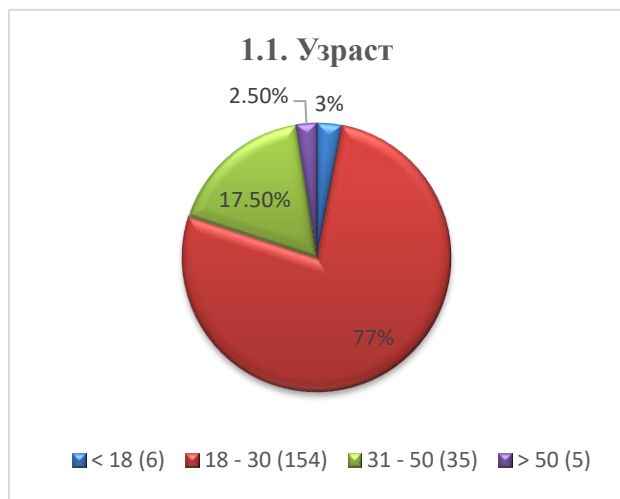
1. Шира јавност није довољно упозната са појмом злочина мржње, јер дословни назив овог вида криминалитета наводи на погрешне закључке о томе шта су злочини мржње, а сам појам није довољно распрострањен међу популацијом;
2. Постоји велики број непријављених дела злочина мржње;
3. Главни узрок непријављивања злочина мржње јесте неповерење у рад надлежних органа;
4. Најугроженија група особа јесу припадници ЛГБТ популације и етничке и националне мањине;
5. Најзаступљенији начин извршења злочина мржње јесте употреба насиља;
6. У већини случајева особе које су једном биле жртва злочина мржње поновно постају жртве;
7. Злочини мржње се најчешће врше од стране „група мржње“;

8. Злочини мржње најчешће врше потпуно непознате особе које немају никакав претходни однос са жртвом, или пак вршњаци из школе који имају жељу за доказивањем.

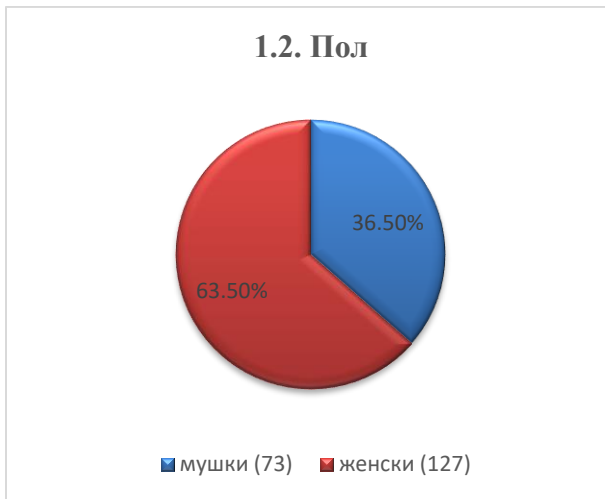
V. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

5.1. Општи подаци испитаника

Табела 4а. Општи подаци о испитанику (Узраст)

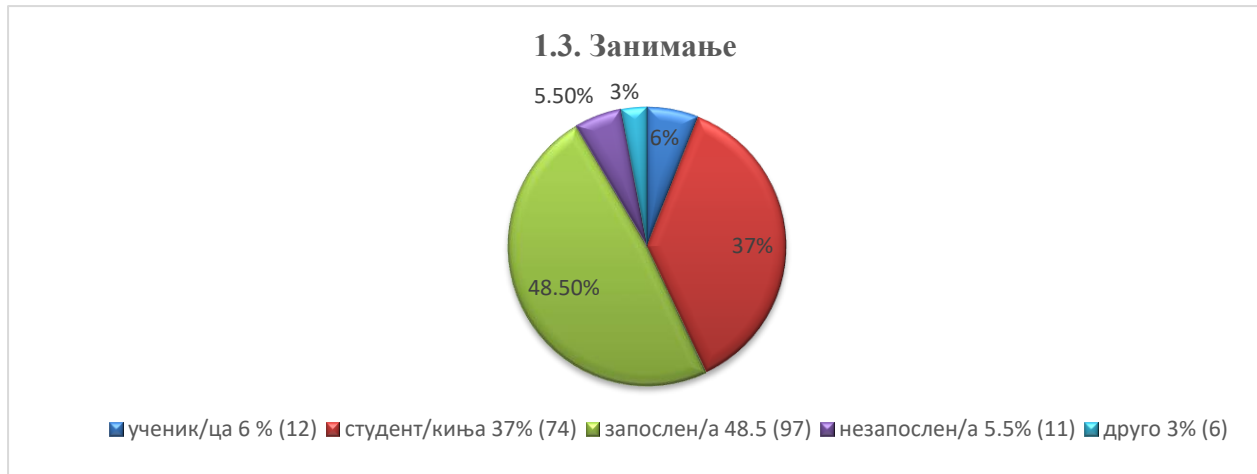


Табела 4б. Општи подаци о испитанику (Пол)



Највећи број испитаника је узраста од 18 до 30 година, тачније 154 од 200 испитаних. Ово је нормална последице чињенице да млади највише користе Интернет, а упитник се морао попуњавати уз приступ Интернету. Међутим, не може се занемарити и узраст осталих испитаника. Тако, 35 испитаника је узраста од 31 до 50 године, 6 је млађе од 18, док је 5 преко 50 година. (Табела 4а) Уз то, упитник су попунила оба пола, с тим да је женски заступљенији 127:73, односно 63.5% испитаника јесу припаднице женског пола, а 36.5% припадници мушког пола. (Табела 4б) Овако мешовита структура испитаника је веома значајана, посебно за анализу карактеристика жртве, о којој ће бити више речи у наставку.

Табела 4в. Општи подаци о испитанику (Занимање)



Табела 4г. Општи подаци о испитанику (Образовање)



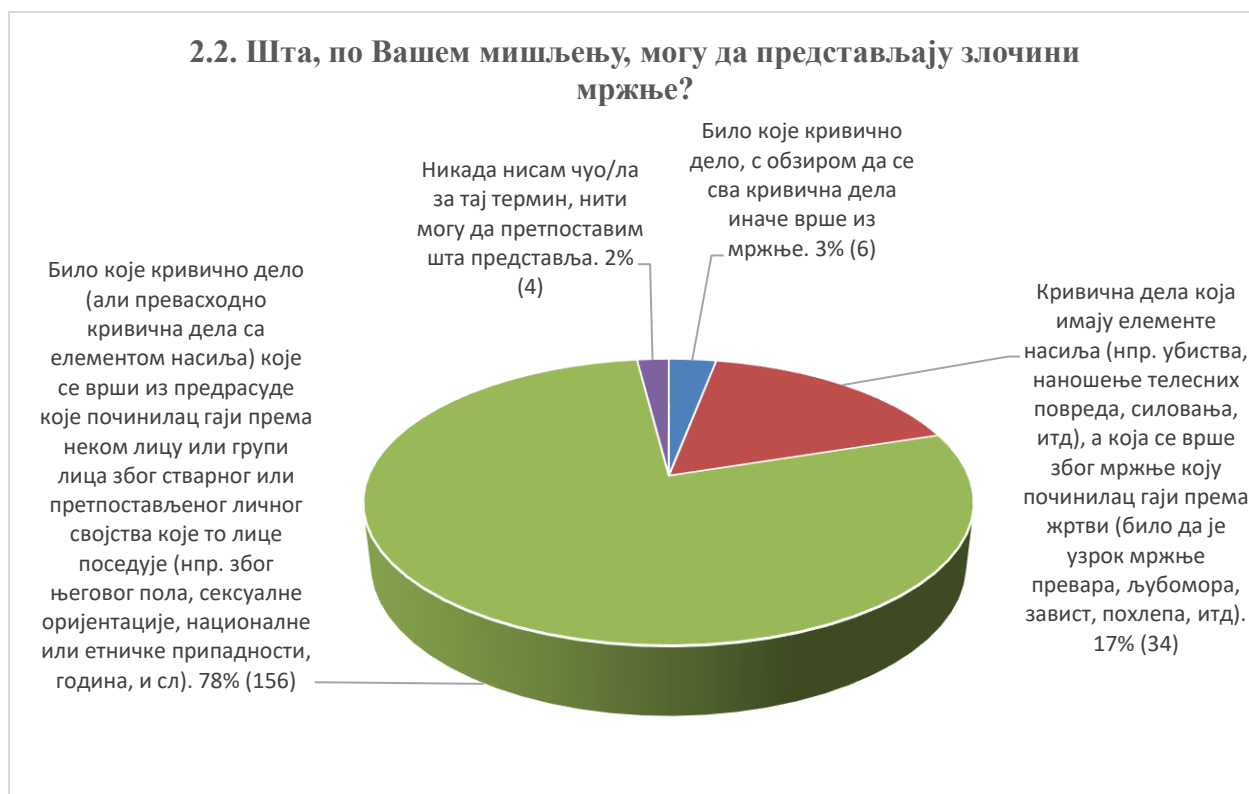
Када је реч о занимању, скоро половина испитаника, тачније 97 од 200 је запослено, док следећу најбројнију категорију чине студенти – 37%, односно 74 испитаника. (Табела 4в) Што се образовања тиче, 50% испитаника је завршило факултет, 39.5% средњу школу, 5% вишу и 3.5% основну. (Табела 4г) Упитник садржи и опцију „друго“ како би обухватио све остале степене студија или стручне квалификације које је испитаник стекао, а не уклапају се у понуђене одговоре. На тај начин, 4 од 200 испитаника је за образовање изабрало опцију „друго“.

5.2. Појам злочина мржње

Табела 5а. Појам злочина мржње (узнатост са термином)



Табела 5б. Појам злочина мржње (дефиниција)



Други део упитника даје значајна сазнања када је у питању упознатост шире јавности са појмом злочина мржње. Резултати приказују да скоро 1/5 испитаника никада није чула за појам злочина мржње (Табела 5а), што говори у прилог хипотези да јавност није у довољној мери упозната са овим видом криминалитета, нити је довољно разуме. Ово је

посебно проблематично кад је у питању разумевање исте од стране жртве и остваривање права на адекватну правну заштиту.

Без обзира на то да ли су се или нису раније сусрели са термином „злочин мржње“, испитаници су одговарали на питање шта мисле како се злочини мржње дефинишу, односно шта они представљају. Иако је већина, односно 78%, одговорило тачно на ово питање, треба истаћи да више од 1/5 испитаника, односно 22% није, од чега 4 испитаника нису могла ни да претпоставе шта је тачан одговор од понуђених. (Табела 5б) Други најзаступљенији одговор везује овај вид криминалитета за постојање осећања мржње, а не самих предрасуда које су у ствари главни покретач извршења злочина мржње. Иако је 82.5% испитаника одговорило да је упознато са термином злочина мржње, 78% је дало тачан одговор.

Аутор жели да напомене и да је један од испитаника, који је одговорио да није био од раније упознат са термином злочин мржње, а тачно је одговорио на питање шта представљају злочини мржње, оставио коментар у последњем делу упитника у коме је навео следеће: „...дефиницију злочина мржње бих проширио и на случајеве где неко буде малтретиран само јер је слабији и јер се нашао ту у „погрешном“ тренутку налета беса одређене особе (нпр. у парку у свом насељу) и без икаквог другог рационалног разлога...“ Овакав одговор говори у прилог ономе што је аутор истицао у првом делу овог рада где је навео да термин „злочин мржње“ као такав проузрукује код шире јавности схватање да овај термин обухвата све случајеве „искаљивања“ беса и мржње које починилац држи у себи.

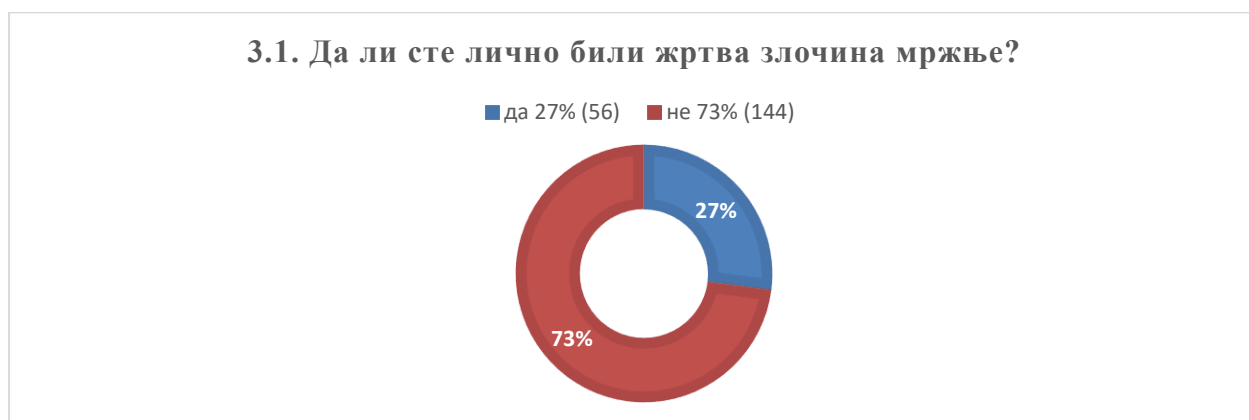
С обзиром да је у даљем делу упитника аутор приложио дефиницију злочина мржње како би спречио погрешно схватање појма и давање погрешних информација од стране испитаника приликом попуњавања дела везаних за распрострањеност ове појаве, односно описа ситуација у коме су се испитаници или њима блиске особе јавили као жртве злочина мржње, треба напоменути могућност да је одређени број испитаника одговорио тачно на питање шта су злочини мржње враћајући се уназад на то питање, након уочавања дефиниције у каснијем делу упитника.

5.3. Заступљеност злочина мржње и карактеристике жртви и учинилаца

Овај део упитника настоји да прикупи податке о стварној распрострањености овог вида криминалитета, као и о карактеристикама жртве и учиниоца. Састоји се од два посебна дела, од којих један чине одговори на питања везана за лично искуство испитаника када су у питању злочини мржње, а други чине одговори на питања везана за искуство особе из окружења испитаника која је била жртва злочина мржње.

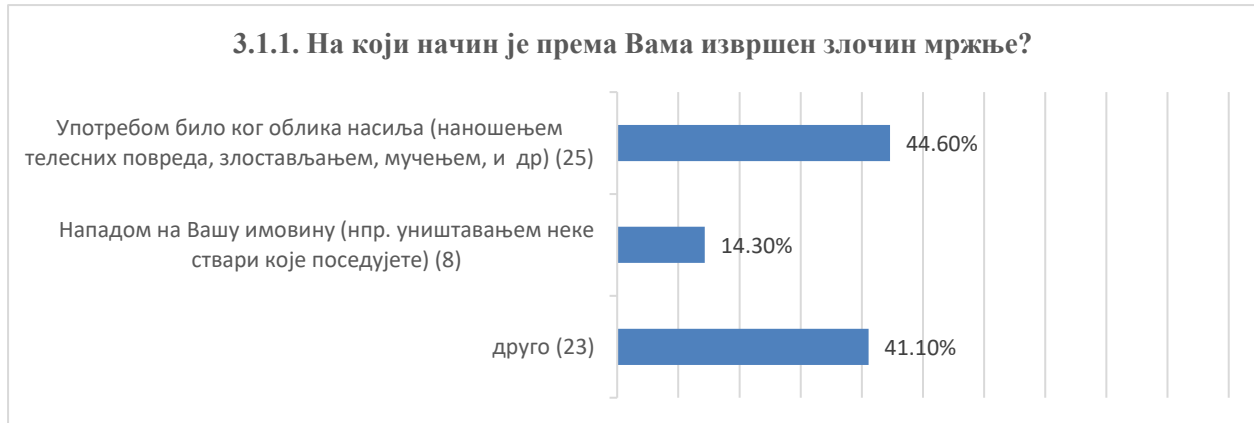
а) Лично искуство испитаника

Табела 6а. Заступљеност злочина мржње на бази личног искуства жртава-испитаника



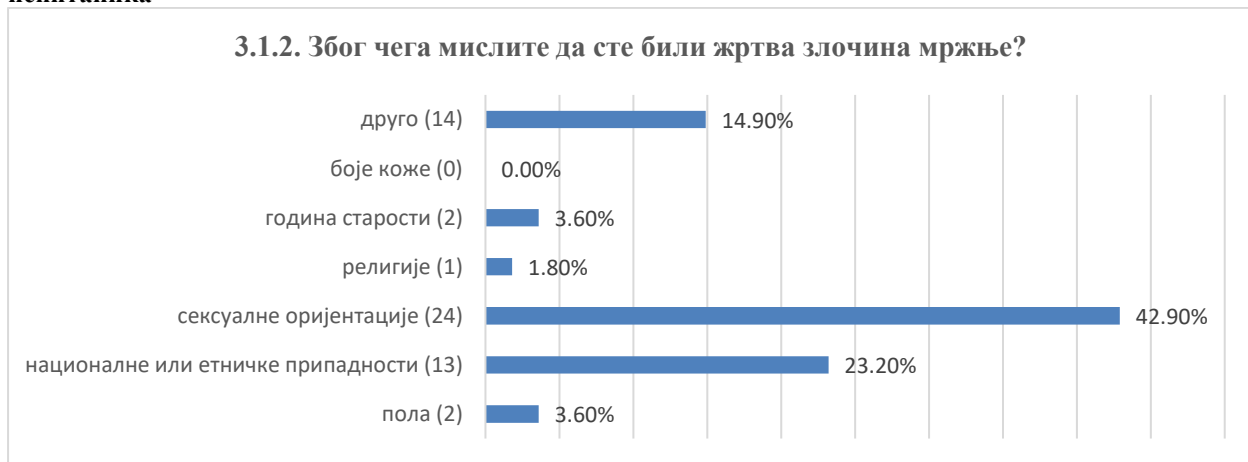
Резултати истраживања показују забрињавајуће резултате када је у питању стварна распрострањеност злочина мржње. Више од $\frac{1}{4}$ испитаника, тачније 27%, било је жртва злочина мржње. (Табела 6а) Анализа резултата добијених истраживањем показала је и да жртве злочина мржње могу бити лица било ког узраста, па се тако као жртве јављају и особе старије од 50 година, и особе млађе од 18 година. Примера ради, од 5 испитаника старијих од 50 година, 2 је било жртва злочина мржње, што представља 40% од укупног броја испитаника који су старији од 50 година. Када је реч о односу између мушкараца и жена као жртви злочина мржње, тај однос је приближан. Од 56 испитаника – жртви злочина мржње, 30 испитаника су жене, а 26 мушкарци. Ово показује да пол као карактеристика жртве није релевантан, осим, наравно, у случајевима где се злочини мржње извршавају према одређеним лицима управо због предрасуда које учиниоци имају према њиховом полу.

Табела 6б. Преглед структуре злочина мржње на бази личног искуства жртава-испитаника



Када је реч о самој структури злочина мржње, односно облицима испољавања, резултати су следећи. Најзаступљени облик, односно начин извршења злочина мржње јесте употреба насиља (наношење телесних повреда, злостављање, мучење и др), који је више од три пута заступљенији од напада на имовину као једног од могућих облика, односно начина извршења овог вида криминалитета. (Табела 6б) С обзиром да листа начина извршења може бити поприлично дуга, као и да један злочин мржње може бити извршен комбинацијом више начина, примера ради и наношењем телесних повреда и уништењем имовине, упитник даје могућност бирања опције „друго“. Ову опцију изабрало је 23 испитаника, односно 41.1%.

Табела 6в. Преглед карактеристика жртава злочина мржње на бази личног искуства жртава-испитаника



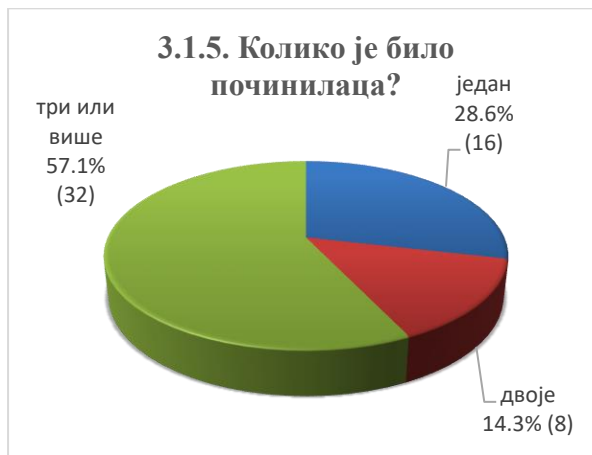
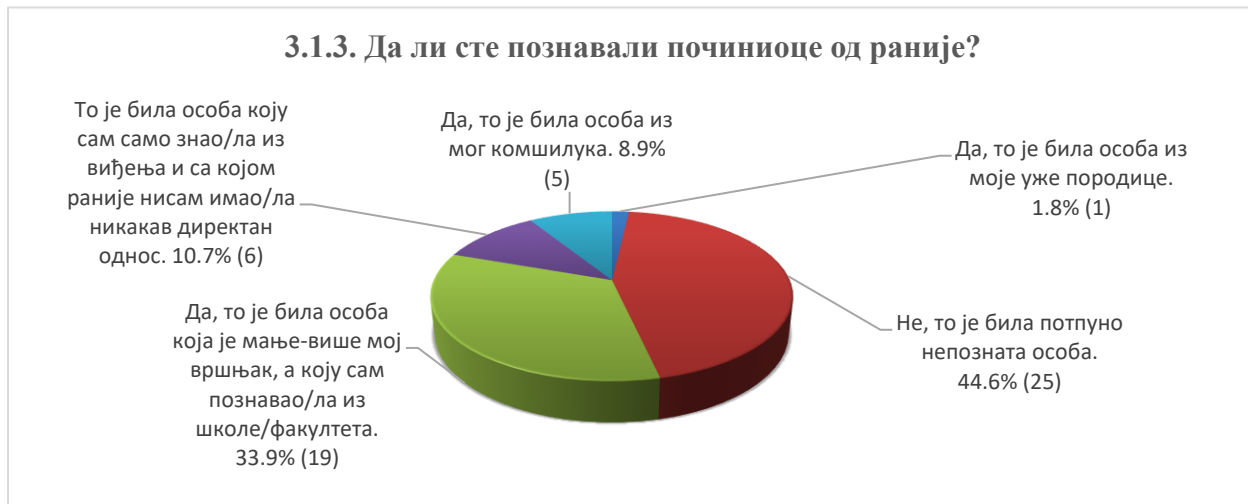
Када је реч о карактеристикама жртава злочина мржње, Табела бв даје детаљан статистички преглед резултата спроведеног истраживања. Од 56 испитаника који су били жртва злочина мржње, највећи број њих је био жртва због своје сексуалне оријентације, чак 24, што чини скоро 50% од укупног броја жртава. Овакав податак нажалост не чуди, имајући у виду велику друштвену нетрепелјивост према припадницима ЛГБТ популације у Србији. После сексуалне оријентације, најзаступљенији основ по коме су вршени злочини мржње јесте национална или етничка припадност, са 23.2%, односно 13 жртава. Овде су углавном у питању припадници ромске популације који су након ЛГБТ популације најдискриминисанија лица у Србији, али и припадници српске националности који су били жртве злочина мржње на територији Косова* и током ратова на просторима бивше Југославије. Овакав закључак следи из коментара које су испитаници имали могућност да оставе на крају упитника.¹¹⁵ Мањи број испитаника је био жртва на основу година старости (тачније 2), док је на основу религијских уверења само једна особа била жртва. Опцију „боја коже“ као основ извршеног злочина мржње није изабрао ниједан испитаник/ца.

С обзиром да ни на међународном плану нема сагласности око тога по ком све основу злочин мржње може бити извршен, а посебно имајући у виду чињеницу да се злочини мржње могу извршити и према особа које не поседују нити једно од личних својстава који могу бити основ за извршење злочина мржње, већ учинилац погрешно верује у постојање истих, као и да се злочини мржње могу извршити и према особама које су само на неки начин повезане са особама које поседују одређена личних својстава (нпр. активисти невладиног сектора који се боре за права ЛГБТ популације), аутор је понудио могућност одабира одговора „друго“. С обзиром на коментаре које су испитаници остављали у самом упитнику, изводи се закључак да је под одговором „друго“ највише испитаника мислило на „инвалидитет“, „родни идентитет“ и злочине мржње извршење због повезаности са

¹¹⁵ Неки од коментара: „*Мартовски погром 2004, Косово и Метохија. Етничко чишћење, напад на имовину, убиства. Протерано је више од 4000 Срба, убијено 28 људи, спаљено 935 кућа и уништено 35 православних сакралних објеката. Заstraшујући злочин мржње на националној и етничкој основи, чији сам део била, јер сам живела на Косову у селу надамак Приштине које је прво нападнуто приликом погрома.*“

особом која поседује одређено лично својство.¹¹⁶ Ову опцију изабрало је чак 14 испитаника, односно 14.9%.

Табела 6г. Преглед карактеристика учинилаца злочина мржње на бази личног искуства жртава-испитаника



Када је реч о карактеристикама учинилаца злочина мржње на основу одговора датих од стране жртава-испитаника, могу се извући следећи закључци. Учиниоци су углавном особе потпуно непознате жртви (44.6 % жртава-испитаника је дало овакав одговор), старости 18-30 година (идентичан проценат жртава-испитаника је дало овакав одговор – 44.6%) који углавном делају у групи коју чине троје или више учинилаца (чак 57.1% жртава-испитаника је рекло да је злочин мржње који је извршен над њима извршен од стране

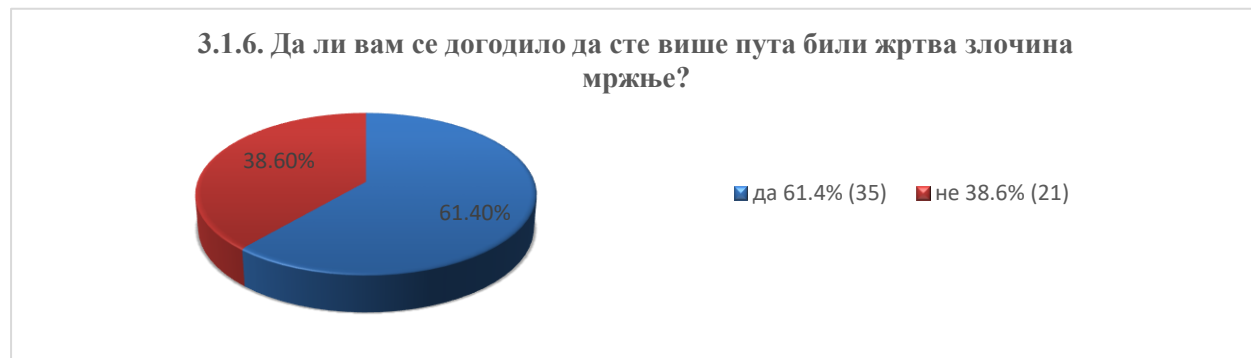
¹¹⁶ Неки од коментара: „Размислите о томе да у питању 3.2.2 додате као опцију „родни идентитет“ јер је то једно од најчешћих личних својстава због којих се злочини из мржње чине.“; Као и: „Фали „идентитет“ као критеријум за hate crime, али ставио сам то под „друго“. Додуше, у Србији није препознат као основ.“

групе коју чине троје или више учинилаца). (Табела 6г) Уколико би се узело у обзир да групу могу чинити 2 или више лица, онда би било потребно сабрати одговоре у којима су жртве-испитаници оптирале опцију „три или више починилаца“ и одговоре у којима су оптирале опцију „двоје починилаца“. То би значило да је само у 14.3% случајева злочин мржње извршило једно лице, док је у остатак случајева, тачније 85.7%, злочин извршен у групи.

Занимљиво је и да релативно велики број испитаника (33.9%) био жртва злочина мржње у којима је починилац била особа њихових година којег су познавали из школе, односно са факултета. Овај резултат не чуди, с обзиром да се велики број злочина мржње врши и од стране вршњака који имају потребе за доказивањем, а о чему је било речи у првом делу рада.

Иако су лица старости између 18 и 30 година најчешћи учиниоци злочина мржње са 44.6% заступљености, ни број осталих категорија, односно лица млађих од 18 и старијих од 30, не треба занемарити. Истраживање показује да је 26.8% испитаника-жртва претрпело злочине мржње од стране учинилаца млађих од 18, док је 28.6% претрпело злочине мржње од стране учинилаца старијих од 30 година. Ово служи као још један доказ да иако се најчешће као учиниоци јављају лица старости између 18 и 30 године, то се не сме схватити као правило, с обзиром да у крајњој линији свако може бити учинилац ове врсте криминалитета, у чему се између осталог и огледа његова опасност.¹¹⁷

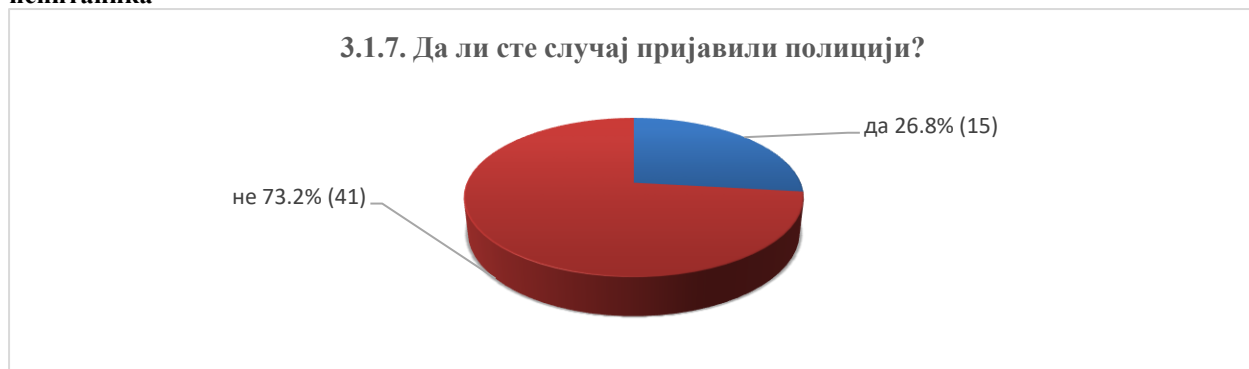
Табела 6д. Заступљеност злочина мржње на бази поновљених личних искуства жртва-испитаника



¹¹⁷ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Preventing and responding to hate crimes, op.cit.*, p. 16

Злочини мржње, како је већ наведено, представљају изразито опасан вид криминалитета јер су усмерени ка особама због њихових личних карактеристика које оне не могу променити. Због тога, велики број особа које једном постану жртве злочина мржње, то могу постати и више пута. Резултати истраживања потврђују овакву хипотезу, с обзиром да указују на то да је у 61.4% случајева једно лице више пута било жртва злочина мржње.

Табела 6ђ. Преглед података о „тамној бројци“ злочина мржње на бази личног искуства жртава-испитаника



Највећи проблем са утврђивањем распрострањености овог вида криминалитета јесте управо постојање великом процента „тамне бројке“, односно непријављених случајева. Спроведено истраживање приказује да од 100% испитаника који су били жртве злочина мржње, фрапантних 73,2% тај злочин никада није пријавило полицији, те исти никада није процесуиран. Разлози за овакву статистику произилазе из неповерење грађана у рад полиције и правосудних органа, о чему ће више речи бити у наставку анализе резултата истраживања.

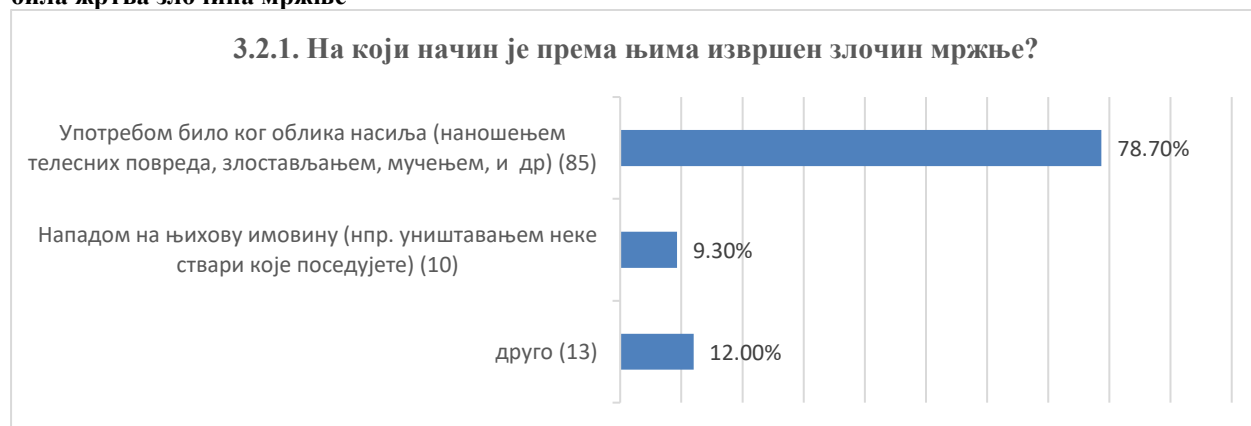
б) Искуство особе из окружења коју испитаник познаје

Табела 6е. Заступљеност злочина мржње на бази искуства особе коју испитаник познаје, а која је била жртва злочина мржње



Овај део упитника, како је већ објашњено, чине одговори на питања везана за искуство особе из окружења испитаника која је била жртва злочина мржње. На овај начин, аутор је желео да дође до резултата који ће бити шири од оних које би добио да се сконцентрисао само на личном искуству. На тај начин, остварује се већи увид у заступљеност злочина мржње, као једног од опаснијих видова криминалитета. Према подацима добијених кроз анализу упитника 55% испитаника познаје неког ко је био жртва злочина мржње, тачније 110 испитаника. (Табела 6е) Овај број је итекако забрињавајућ, посебно уколико се у обзир узму да је одређени број испитаника, односно њих 56, већ било жртва злочина мржње, чиме се број укупних жртава знатно повећава. Треба имати на уму и чињеницу да је 110 особа најмањи број људи који је, изузев самих испитаника-жртава, жртва злочина мржње. Наиме, упитник не нуди могућност евидентирања података о постојању већег броја особа блиских испитанику које су жртве злочина мржње, већ се претпоставља да по једном испитанику који је дао позитиван одговор на питање „Да ли познајете некога из Вашег окружења ко је био жртва злочина мржње?“ рачуна по једна блиска особа-жртва. Самим тим, велика је вероватноћа да је број жртви-познаника далеко већи од 110.

Табела 6ж. Преглед структуре злочина мржње на бази искуства особе коју испитаник познаје, а која је била жртва злочина мржње

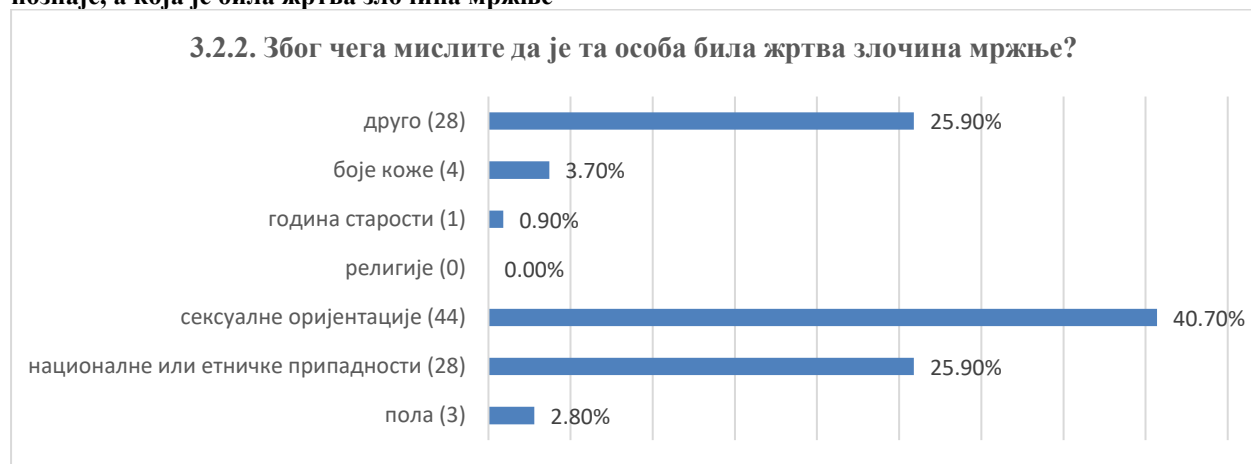


Испитаници који познају особе које су биле жртве злочина мржње (њих 110), били су једини у могућности да одговарају на следећа питања везана за појединости случаја злочина мржње које је особа блиска испитанику доживела. Овде треба напоменути да двоје испитаника од 110 који су изјавили да познају особе које су биле жртве злочина мржње, није наставило да попуњава остала питања везана за искуство тих особа, тако да се резултати истраживања у следећем сету питања заснивају на узорку од 108 испитаника.

Разлог за овакву појаву је највероватно непознавање појединости случаја злочина мржње које је особа блиска испитанику доживела.

Као и када је реч о испитаницима-жртвама злочина мржње, и особе блиске испитаницима биле су у највећој мери жртве злочина мржње извршених употребом насиља, и то чак у 78.7% случајева. Напад на имовину доживело је 9.3% жртва-познаника, док је над 12% ових жртава извршен злочин мржње у другом облику. Аутор овде још једном истиче да су под опцијом „друго“ испитаници подразумевали, између осталог, и извршење злочина мржње комбинацијом оба начина, односно облика – и употребом насиља и уништавањем имовине истовремено.

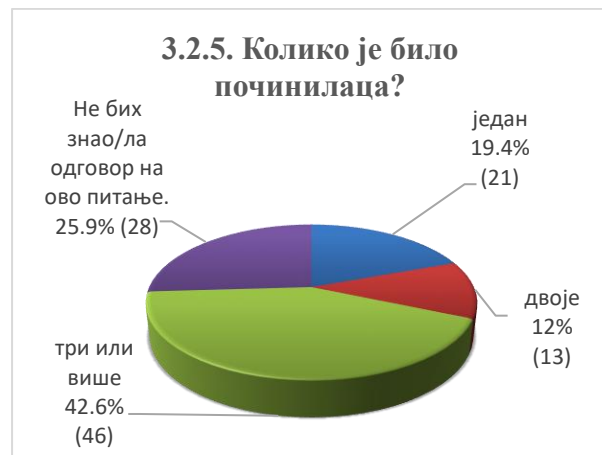
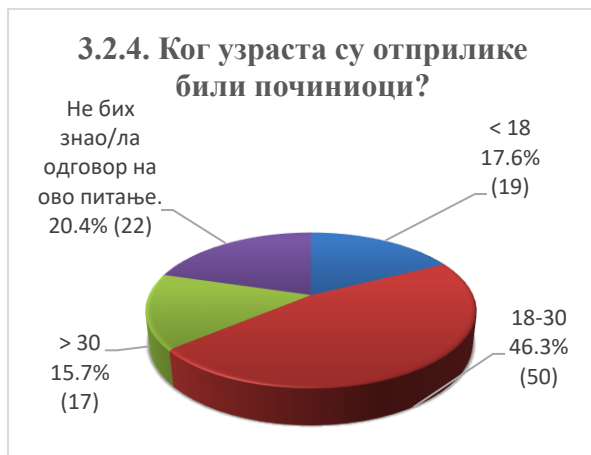
Табела 63. Преглед карактеристика жртава злочина мржње на бази искуства особе коју испитаник познаје, а која је била жртва злочина мржње



Овај део упитника потврђује резултате добијене у претходном делу који се односио на испитанике као жртве. И овде се показало да је најзаступљенија лична карактеристика особе због које она постаје жртва злочина мржње њена сексуална оријентација. Чак 40.7% испитаника навело је да су њихови познаници били жртве злочина мржње због њихове сексуалне оријентације. Друго место, са по 25.9%, деле национална или етничка припадност и опција „друго“, која, како је већ наведено, обухвата све остале карактеристике, а пре свега „инвалидитет“ и „родни идентитет“. Потом, за разлику од претходног дела везаног за искуства испитаника као жртви, у овом делу се јавља основ „боја коже“ у 4 случајева, односно 3.7%. Аутор сматра да ово пре свега треба повезати са националном или етничком припадношћу и припадницима ромске популације, с обзиром на изразито мали проценат припадника других раса, односно боје коже, који су грађани Републике Србије на чијој територији је спроведено истраживање. На крају, 2.8%

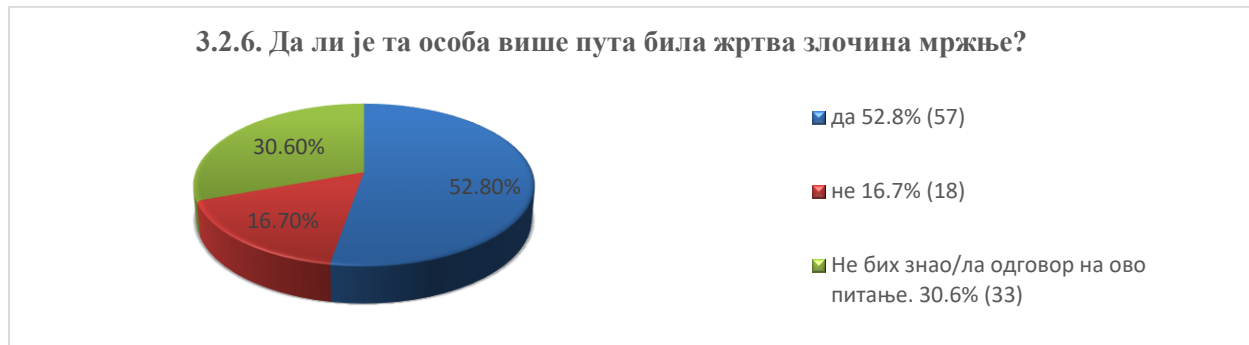
испитаника сматра да су особе њима блиске биле жртва злочина мржње због пола, док 0.9% сматра да су разлог биле године старости. (Табела бз)

Табела би. Преглед карактеристика учинилаца злочина мржње на бази искуства особе коју испитаник познаје, а која је била жртва злочина мржње



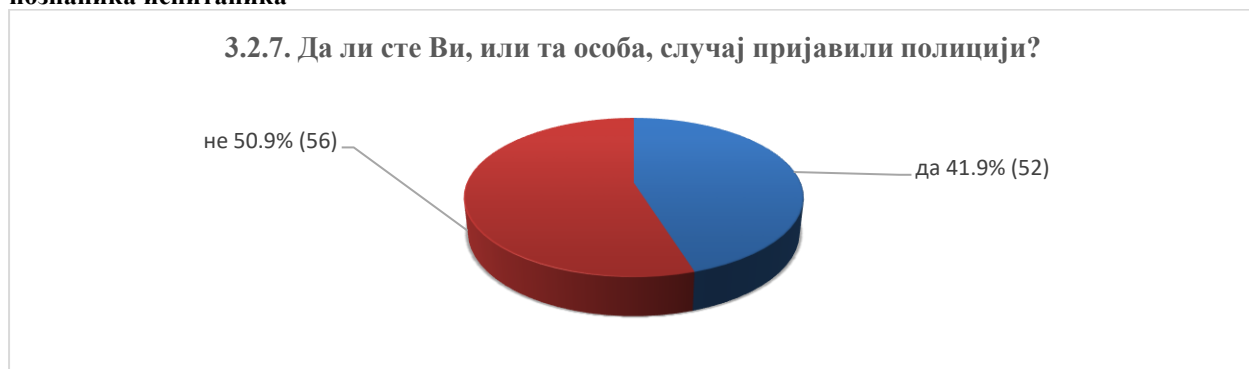
Основне карактеристике починилаца злочина мржње које се могу извући на основу одговора испитаника везаних за искуства њима блиских особа које су биле жртве злочина мржње јесу следеће: углавном су или у питању вршњаци (31.5% испитаника је дало овакав одговор) или пак потпуно непознате особе (28.7%), између 18 и 30 година старости (46.3%) који најчешће делају у групи (42.6%). (Табела би) Овако добијени резултати се у великом мери поклапају са резултатима добијеним у претходном делу везаном за лично искуство испитаника као жртве.

Табела бј. Заступљеност злочина мржње на бази поновљених искуства жртава-познаника испитаника



Као и у претходном делу везаном за испитанике-жртве злочина мржње, и у овом делу резултати истраживања указују на чињеницу да особе које су биле жртве, настоје да у већем броју случајева поново буду виктимизирани због личних својстава које не могу променити. Чак у 52.8% жртве-познаници испитаника били су више пута виктимизирани, док само у 16.7% нису. (Табела бј) Наравно, у одређеном броју случајева, односно 30.6%, испитаници су одговорили да не знају одговор на питање да ли је њима блиска особа била више пута жртва злочина мржње, што је и очекиван резултат, с обзиром да ни сами испитаници можда нису упознати са свим случајевима када је њима блиска особа била жртва овог вида криминалитета.

Табела бк. Преглед података о „тамној бројци“ злочина мржње на бази искуства жртава-познаника испитаника

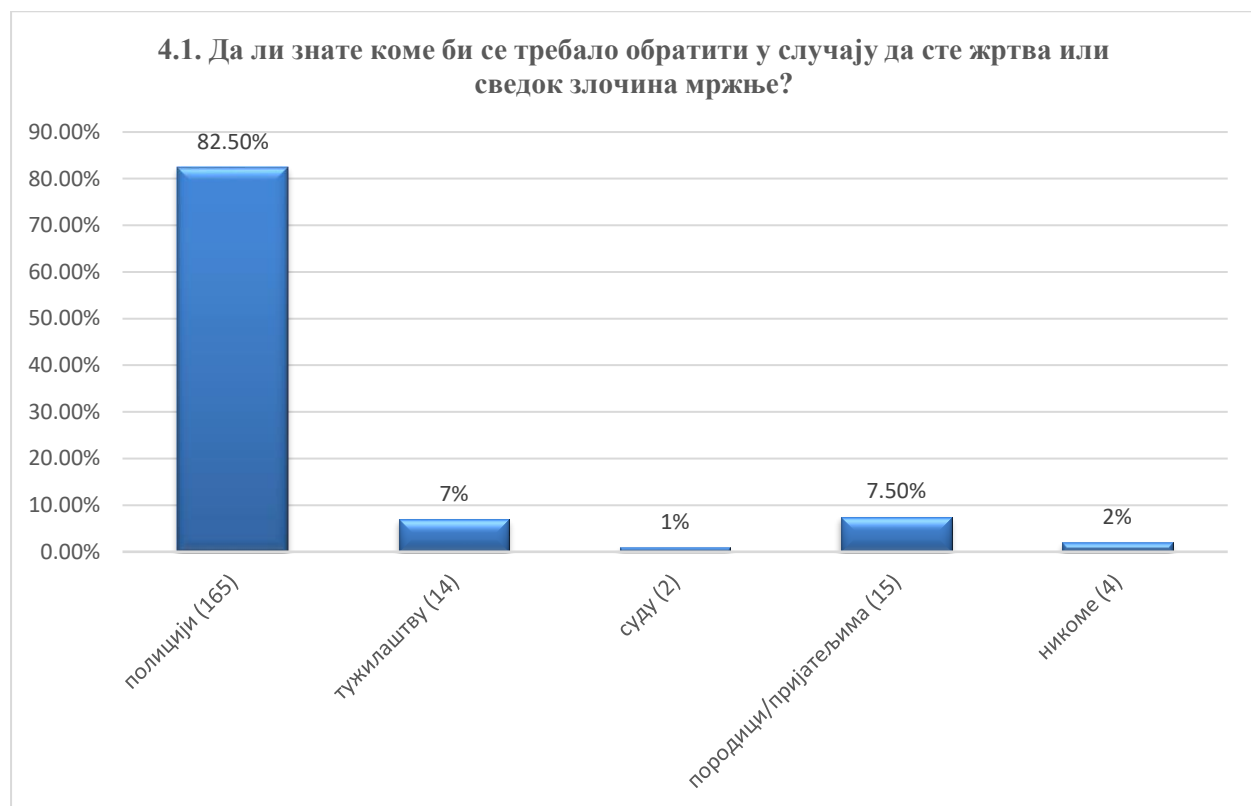


Иако у мало мањем проценту, и даље преовладава чињеница да се злочини мржње у већини случајева не пријављују полицији. (Табела бк)

Генерални закључак који се може извести на основу оба посебна дела, и резултата добијених из искуства испитаника-жртве и жртва-познаника испитаника, јесте да је велики проценат испитаника и њима блиских особа било жртва злочина мржње, и то више пута. У највећем броју случајева злочини мржње су извршавани с обзиром жртвину сексуалну оријентацију и етничку и националну припадност, а већина учиниоца су били млађа лица до 30 година старости која су била потпуно непозната жртви или су била њени вршњаци, а која су радије деловала у групи, него ли сами. Велика већина случајева никада није пријављена полицији што доприноси великој заступљености „тамне бројке“ када је у питању овај вид криминалитета.

5.4. Обраћање за помоћ

Табела 7а. Обраћање за помоћ (преглед институција)



Табела 76. Обраћање за помоћ (поверење у надлежне органе)



Велики број испитаника је упознат са тим коме је потребно обратити се у случају да су жртве или сведоци злочина мржње, што и не зачуђује. (Табела 7а) Наиме, 82.5%, односно 165 од 200 испитаника сматра да је потребно обратити се полицији. Овде треба додати и 7%, односно 14 оних који сматрају да је потребно обратити се тужилаштву. Остатак се дели на оне који сматрају да је најбоље обратити се породици, односно пријатељима (7,5%, односно 15 испитаника), оне који сматрају да је најбоље обратити се суду (1%, односно 2 испитаника) и оне који сматрају да је најбоље не обратити се никоме (2%, односно 4 испитаника). Они који сматрају да је потребно обратити се породици, односно пријатељима, или пак никоме, изабрали су тај одговор јер немају поверења у рад надлежних органа. Наиме, 14 од 15 испитаника који су истакли да би се најпре обратили породици и свих 4 испитаника који су истакли да се не треба никоме обратити, у следећем питању су навели да немају поверења у рад надлежних органа.

У овом делу ваља напоменути и један од коментара испитаника који је дат у последњем делу упитника, а који аутор сматра значајним за овај део спроведеног истраживања. Наиме, један од испитаника је навео да се већина жртава злочина мржње обраћа невладиним организацијама које се баве заштитом људских права, посебно онима које се баве заштитом права мањина чија је жртва припадник. Овакав коментар не чуди, с обзиром да жртве углавном највише поверења имају, поред породице и пријатеља, у овакве типове организације. Жртве, пуне неповерења, несигурности или правног незнања, сматрају да представници ових организација могу заштитити њихова права и водити кривичне поступке у њихово име, или им, пак, могу помоћи на други начин.

Сprovedено истраживање потврђује постављену хипотезу према којој се велика заступљеност тамне бројке злочина мржње везује за неповерење које грађани гаје према надлежним органима. Укупно 155 од 200 испитаника је одговорило да нема поверења у надлежне органе, што представља забрињавајући број на коме надлежни органи морају радити како би га смањили и повећали поверење грађана у њихов рад. (Табела 76) Неки од коментара датих од стране испитаника у последњем делу упитника говори управо о неповерењу коју грађани гаје према полицији. У коментарима се наводи следеће: *„Мој случај је етничка припадност. И да сам пријавила полицији то би се заташкало као и увек, било да знам некога коме се ово десило. Окреће се глава, јер сам мањина у својој земљи, тако да мањина постоји и у полицији, па самим тим узимају случајеве здраво за готово.“* Потом: *„Рад полиције не бих коментарисао, јер су годинама на слободи разни криминалци, а и појединци који често из чистог мира малтретирају слабије људе око себе, а притом су познати полицији... Тужно је што је у овој држави често паметније повући се пред „јачим“, него покушати да се позовеш на закон и заштиту од стране извршне и судске власти.“* Такође, у прилог реченом говори и коментар: *„Сматрам да су злочини мржње код нас много више заступљенији него што се о томе прича. Разлог је што и медији сакривају те догађаје, као и непријављивањ истих, с обзиром на то да органи углавном не реагују. У прилог свему томе иде и недостатак доказа и посвећивања пажње неким познатијим кривичним делима, која наносе више штете самој држави. Ово је нешто на шта се не сме ћутати, већ константно борити за наша права, међу којима је и адекватна заштита од СВХ кривичних дела.“*

5.5. Коментари испитаника

Као што је већ поменуто, у последњем делу упитника, испитаници су имали могућност да оставе коментар у вези са било којим питањем у упитнику или истраживањем у целини. Поред већ поменутих коментара, неки од значајнијих су и следећи:

1. *„Мислим да овај тип злочина није довољно јасно дефинисан, те се понекад и не знају границе, шта је злочин који је кажњив законом, а шта само непријатна ситуација или лош однос групе људи или друштва.“* Овај коментар говори у прилог постављеној хипотези према којој злочини мржње нису довољно јасан и дефинисан појам који може разумети шира јавност.

2. *„Хомогенизована друштва трпе злочине мржње. Идемо диверзитет“* Овај коментар аутор повезује са постојањем предрасуда које су распрострањеније у друштвима у којима се историјски не прихватају различитости и која су затворенија за промене. Испитаник највероватније алудира на потребу да грађани Србије почну да прихватају диверзитет у сваком погледу.

3. *„Државе/институције на Балкану су етничке, а не грађанске. То су системи који штите своје злочинце“* као и *„Мржња је на сваком кораку у Србији, систем не штити грађане, људи су потрошна роба у Србији“*. Ови коментари указују на системски проблем који постоји у Србији, а који зарад свих грађана Републике Србије треба решити.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Иако представљају појаву за коју се повећало интересовање јавности тек 90-их година прошлог века, злочини мржње егзистирају још од давнина. Након два брутална убиства у Сједињеним Америчким Државама који су изазвали буру у јавности, увиђајући да је реч о врло опасном виду криминалитета, разни теоретичари су покушали да дају адекватну дефиницију злочина мржње и подробније истраже његове најбитније криминолошке карактеристике како би допринели сузбијању истог. Иако не постоји универзално прихваћена дефиниција злочина мржње, данас се несумњиво може рећи да они представљају изузетно опасан вид криминалитета мотивисан предрасудама према жртвама које припадају одређеној друштвеној групи, односно које карактерише одређено лично својство. Међутим, с обзиром да још увек нису довољно истражени злочини мржње представљају појаву око које још увек постоји много несугласица на међународном нивоу, што спречава њихово адекватно сузбијање. Дебате се највише оријентишу на то која све противправна понашања треба уврстити у злочине мржње, ко све може бити жртва, какав мотив треба да има извршилац, и слично. Због тога је овај рад настојио да одговори на неке од ових питања анализом криминолошких карактеристика ове појаве.

Иако не постоји универзално прихваћена дефиниција злочина мржње, сматра се да постоји консензус о три основна елемента која морају постојати да би се одређено понашање окарактерисало као злочин мржње, а то су противправни акт, мотив предрасуде и стварна или претпостављена припадност одређеној друштвеној групи, односно поседовање одређеног личног својства. Која понашања ће се сматрати противправним питање је националних кривичних законодавства, али истраживање показује да су то најчешће различити облици употребе насиља и напади на имовину. Када је реч о постојању мотива, пуно аутора наглашава да акценат треба ставити на мотиву предрасуде, а не мржње, с обзиром да мржња не мора увек бити присутна код злочина мржње, док истовремено скоро свако кривично дело може бити мотивисано мржњом, а да не представља злочин мржње. На крају, када је реч о трећем елементу – стварној или претпостављеној припадности одређеној друштвеној групи, односно поседовању одређених личних својстава – листа заштићених својстава зависиће од социјалног

контекста, с обзиром да ће се различите категорије лица сматрати угроженим у различитим друштвима. За сада се може рећи да су припадност одређеној раси и национална или етничка припадност најзаступљеније категорије које добијају националну заштиту.

Упрок дебатама које покрећу, на међународном нивоу се ипак може уочити велики напредак када је у питању заштита жртва злочина мржње. Прегледом доступне литературе и праксе Европског суда за људска права може се закључити проширење свести о потреби санкционисања и противправних понашања мотивисаних предрасудама, а извршеним над особама које су блиске припадницима одређених друштвених група, као што су на пример супружници, деца, или пак активисти невладиног сектора који се баве заштитом права ових лица.

Када је реч о карактеристикама извршиоца и жртви, утврђено да се злочини мржње најчешће извршавају из забаве и зарад доказивања, када се као извршиоци јављају млади. Такође, најчешће ће се као извршиоци јавити већи број лица који ће делати у групи. Међутим, нису неретки ни случајеви када су они резултат пажљиве и патолошке припреме учиниоца које дубоко у себи има усађене предрасуде. Жртва се бира искључиво према личном својству, тако да углавном не постоји никаква лична веза између извршиоца и жртве. Нападом на жртву жели се пренети порука целој групи којој она припада, те ови злочини изазивају осећај немоћи и страха код читаве групе чији је представник виктимизиран. Не знајући да ли ће и када ће поново бити мете напада, жртве живе у константном страху. Оваква сазнања су врло битна за разумевање овог вида криминалитета и његове ефикасније превенције.

Овај вид криминалитета је врло распрострањен како у иностранству, тако и у Србији. Оваква ситуација делимично је резултат и употребе Интернета, који је омогућио извршиоцима да се још лакше организују. Међутим, податке о стварној распрострањености злочина мржње тешко је добити, посебно на територији Републике Србије где је овај вид криминалитета инкриминисан тек однедавна, те још увек нити јавност нити надлежни органи нису довољно упознати са њим.

Велики проблем са овом врстом криминалитета јесте висок степен тамне бројке, што умногоме отежава испитивање његових криминолошких карактеристика. Проблем тамне

бројке везује се пре свега за неповерење жртви у рад надлежних органа, затим непознавање сопствених права које жртва поседује, али и недовољне обучености надлежних органа за препознавање мотива предрасуде. Ово умногоме спречава спровођење опсежнијих истраживања која би на свеобухватни начин приказала трендове и подробније објаснила злочине мржње као посебну врсту криминалитета. Из тог разлога, аутор је и спровео истраживање на основу кога је дошао до следећих резултата.

На основу истраживања спроведеног истраживања које је укључило 200 испитаника, међу којима су многобројни припадници угрожених група у Србији, аутор је дошао до значајних сазнања. Спроведено истраживање показало је да шира јавност још увек у потпуности није сигурна шта злочини мржње представљају. Процент испитаника који је доживео да буде жртва злочина мржње је 27%, док чак 55% испитаника познаје неког ко је био жртва. Жртве злочина мржње су у огромном броју случаја више пута виктимизиране. У највећем броју случајева злочини мржње су извршавани с обзиром жртвину сексуалну оријентацију и етничку и националну припадност, а већина учиниоца су били млађа лица до 30 година старости која су била потпуно непозната жртви или су била њени вршњаци, а која су радије деловала у групи, него ли сами. Више од 50% жртава никада није пријавило полицији ова кривична дела што доприноси великој заступљености „тамне бројке“ када је у питању овај вид криминалитета. Главни разлог за то налази се у неповерењу жртви у надлежне органе. Укупно 155 од 200 испитаника је одговорило да нема поверења у надлежне органе, што представља забрињавајући број на коме надлежни органи морају радити како би га смањили и повећали поверење грађана у њихов рад.

Пут ка свеобухватном дефинисању и разумевању овог вида криминалитета, тек је почео. Само уколико будемо у могућности да разумемо сам појам криминалитета злочина мржње и уочимо његове основне криминолошке карактеристике, моћи ћемо адекватно да одговоримо на изазове које нам овај вид криминалитета поставља. До тада, морамо радити на превенцији исти код разбијање предрасуда и едукацију становништва о потреби поштовања једнакости. Речима једног од испитаника: *„Мржња према другима се учи, ако се сви потрудимо, можемо да покажемо да се и љубав и разумевање уче, и то много лакше.“*

Литература

Попис коришћене литературе

1. Игњатовић Ђорђе, Злочини мржње, *Правни живот*, бр. 9/2005, стр. 3 – 12;
2. Икановић Вељко, Кажњавање за кривична дјела учињена из мржње у Кривичном закону Републике Српске; у: Крон Лепосава (ур.), *Преступ и казна: de lege lata et de lege ferenda*, Београд, 2014, Институт за криминолошка и социолошка истраживања Зухра Симић, 205-217;
3. Ковачевић Милица, Злочини мржње, *ТЕМИДА*, бр. 4(2009), стр. 93 – 103;
4. Ковачевић Милица, Злочини мржње и нормативно регулисање, *ТЕМИДА*, бр. 4(2011), стр. 55 – 66;
5. Крстић Јован, Криминалитет мржње; у: Ного Срето (ур.), *Тематски међународни научни скуп Тероризам и људске слободе*, Београд, 2010, Удружење за међународно кривично право: Intermex, стр. 388 – 405;
6. Миладиновић-Стефановић Душица, Одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. LXIV, стр. 257 – 273;
7. Павловић Милена, Злочини мржње у контексту ресторативне правде, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-2/2008, стр. 857 – 872;
8. Павловић Милена, Злочини мржње у међународном праву, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1-2/2007, стр. 387 – 407;
9. Павловић Милена, Специфичне карактеристике учинилаца и жртава злочина мржње, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2009, стр. 325 – 346;
10. Трипковић Милица, Експанзија мржње: основна обележја масовних злочина мржње, *ТЕМИДА*, бр. Децембар 2011, стр. 37 – 54;
11. Ђирић Јован, Злочини мржње – америчко и балканско искуство, *ТЕМИДА*, бр. децембар 2011, стр. 21 – 36;
12. Blazak Randy, Isn't Every Crime a Hate Crime?: The Case for Hate Crime Laws, *Sociology Compass* 5/4 (2011), p. 244 – 255;
13. Bureau of Justice Assistance. *A Policymaker's Guide to Hate Crimes*, Washington, 1997;
14. Chakraborti Neil, Garland Jon, *Hate Crime: Impact, Causes and Responses*, London, 2009, SAGE Publications Ltd;
15. Chapman Chris, The role of hate speech and hate crime in the escalation of identity conflict; in: Grant Peter, (ed.), *State of the World's Minorities and Indigenous People, 2014: Events of 2013*, London, 2014, Minority Rights Group International, 34-39;
16. Copeland Wolfe, Leslie, and Lois, Violence against Women as Bias-Motivated Hate Crime: Defining the Issues in the USA, in: Miranda Davies, (ed.), *Women and Violence*, London, 1994, Zed Books, 200 – 213;
17. Craig M. Kellina, Examining hate-motivated aggression: A review of the social psychological literature on hate crimes as a distinct form of aggression, *Aggression and Violent Behavior*, no. 7(2002), p. 85 – 101;
18. Cucereanu Dragos, *Aspects of Regulating Freedom of Expression on the Internet*, Antwerpen, 2008, Intersentia;
19. Dyke Van Nella and Tester Griff, Dangerous Climates: Factors Associated with Variation in Racist Hate Crimes on College Campuses, *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 30(3), p. 290 – 309;

20. FRA. *Discrimination and hate crime against Jews in EU Member States: experiences and perceptions of antisemitism*, Luxembourg, 2014, Publication Office of the European Union;
21. Gavrielides Theo, Restorative Practices & Hate Crime: Opening Up the Debate, *TEMIDA*, no. 4 (2011), p. 7 – 18;
22. Iganski Paul, Europe; in: Grant P, (ed.) *State of the World's Minorities and Indigenous Populations, 2014: Events of 2013*, London, 2014, Minority Rights Group International, 162-187;
23. Iganski Paul, *'Hate Crime' and The City*, Bristol, 2008, The Policy Press;
24. Jacobs B. James, Potter Kimberly, *Hate Crimes. Criminal Law and Identity Politics*, New York, 1998, NY: Oxford University Press;
25. Jokanovic Jelena, Hate Crime Victims in Serbia: A Case Study of Context and Social Perceptions, *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy* No. 2, Vol. 7, 2018, pp. 21 – 37;
26. Kesteren Van John, Assessing the risk and prevalence of hate crime victimization in Western Europe, *International Review of Victimology*, Vol. 22(2), p. 139 – 160;
27. Lučić-Čatić Marija, Barjaktarević-Pajević Dina, Kavazović Muamer, Bojanić Nebojša, Hate crime or hate speech: judiciary practice in Bosnia and Herzegovina; in: Kolarić Dragana (ed.), *Archibald Reiss Days: Thematic Conference Proceedings of International Significance: International Scientific Conference*, Belgrade, 2016, Academy of Criminalistic and Police Studies, 421-430;
28. McDevitt Jack, Levin Jack, Bennett Susan, Hate Crime Offenders: An Expanded Typology, *Journal of Social Issues*, vol. 58, no. 2, 2002, pp. 303 – 317;
29. OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Preventing and responding to hate crimes*, Warsaw, 2009, OSCE/ODIHR;
30. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), *Hate Crime Law: A practical guide*, Warsaw, 2009, OSCE/ODIHR;
31. Perry Barbara, Hate crime: Contexts and consequences; in: Grant Peter, (ed.) *State of the World's Minorities and Indigenous Populations, 2014: Events of 2013*, London, 2014, Minority Rights Group International, 10-17;
32. Perry Barbara, *In the Name of Hate: Understanding Hate Crimes*, Routledge, 2001;
33. Ryan Matt E., Leeson Peter T., Hate groups and hate crime, *International Review of Law and Economics*, 31 (2011), p. 256 – 262;
34. White Judith B., Langer Ellen J., Horizontal Hostility: Relations between Similar Minority Groups, *Journal of Social Issues*, vol. 55, no. 3, 1999, p. 537 – 559;

Попис остале истраживачке грађе

Прописи:

35. Европска конвенције о људским правима (1953);
36. Закона о забрани дискриминације, *Службени гласник РС*, бр. 22/2009;
37. Конвенција о спречавању и сузбијању злочина геноцида (1948);
38. Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр, 107/2005 - испр, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016;
39. Међународног пакта о грађанским и политичким правима (1976) ;

40. Универзалне декларације о људским правима (1948);
41. Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member States on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity;
42. Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech” (adopted by the Committee of Ministers on 30 October 1997);

Судске одлуке:

43. *Balázs v. Hungary*, App. no. 15529/12, (ECtHR, 20/10/2015);
44. *Nachova and others v. Bulgaria*, Apps. nos. 43577/98 and 43579/98, (ECtHR, 6/7/2005);
45. *Skorjanec v Croatia*, App. no. 25536/14, (ECtHR, 28/3/2017);
46. *Šečić v. Croatia*, App. no. 40116/02, (ECtHR, 31/05/2007);

Остало:

47. Глас Америке, *У Србији без пресуда које укључују злочин из мржње*; преузето 6.9.2018. <https://www.glasamerike.net/a/u-srbiji-bez-presuda-koje-ukljucuju-zlocin-iz-mrznje/3718761.html>;
48. Комитет правника за људска права YUCOM, *Говор мржње и злочин мржње као институти међународног и домаћег права*, Београд, (2007) преузето 15.5.2017. http://www.yucom.org.rs/upload/vestgalerija_38_5/1198696141_GS0_Metodologija%20govor%20mrznje%20zlocin%20mrznje.pdf;
49. American Psychological Association, *The Psychology of Hate Crimes*; преузето 5.9.2018. <https://www.apa.org/advocacy/civil-rights/hate-crimes.pdf>;
50. Biography.com, *James Byrd Jr.*; преузето 19.5.2017. [https://www.biography.com/people/james-byrd-jr-092515?_escaped_fragment_ =](https://www.biography.com/people/james-byrd-jr-092515?_escaped_fragment_=);
51. Blic, *Крваво лице Новог Сада: претучен јер је с мајком причао на албанском*; преузето 6.9.2018. <https://www.blic.rs/vesti/hronika/krvavo-lice-novog-sada-pretucen-jer-je-s-majkom-pricao-na-albanskom/kf0ny3f>;
52. DW, *Hungarian Roma flee homes fearing vigilante attacks*; преузето 3.9.2018. <https://www.dw.com/en/hungarian-roma-flee-homes-fearing-vigilante-attacks/a-15024684>;
53. ECRİ Report on Serbia CRI(2017)21, преузето 6.9.2018. <http://www.statewatch.org/news/2017/may/ecri-serbia-report-5-17.pdf>;
54. FBI, *What we investigate*, преузето 16.5.2017. <https://www.fbi.gov/investigate/civil-rights/hate-crimes#Definition>;
55. FBI: UCR, *2016 Hate Crime Statistic: Incidents and Offenses*; преузето 3.9.2018. <https://ucr.fbi.gov/hate-crime/2016/topic-pages/incidentsandoffenses>;
56. FRA, *Ensuring justice for hate crime victims: Professional perspectives: Summary*; преузето 12.9.2018. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/603242ae-1831-11e7-808e-01aa75ed71a1/language-en>;
57. FRA, *Racism, discrimination, intolerance and extremism: learning from experiences in Greece and Hungary*; преузето 5.9.2018. file:///C:/Users/Milica%20Nesic/Downloads/fra-2013-thematic-situation-report-3_en_1.pdf;

58. Internet Live Stats, *Internet Users*; преузето 12.9.2018. <http://www.internetlivestats.com/internet-users/>;
59. Levin Jack and McDevitt Jack, *Hate Crimes*; преузето 6.9.2018. <http://jacklevinsonviolence.com/articles/HateCrimesencyc92206FINAL.pdf>;
60. Mardsen Jason, *The Murder of Matthew Shepard*; преузето 19.5.2017. <http://www.wyohistory.org/encyclopedia/matthew-shepard>;
61. Minority Rights Group International, *Peoples Under Threat Data 2018*; преузето 7.9.2018. <https://peoplesunderthreat.org/data/>;
62. MONDO/Tanjug, *Ko je pretukao gej mladiћа у Београду?*; преузето 6.9.2018. <http://mondo.rs/a1051468/Info/Drustvo/LGBT-napadi-pretucen-gej-mladic-u-Beogradu.html>;
63. N1, *Вршњаџи претукли дечака Рома јер је носио српску заставу*; преузето 6.9.2018. <http://rs.n1info.com/a275699/Vesti/Vesti/Vrsnjaci-pretukli-decaka-Roma-jer-je-nosio-srpsku-zastavu.html>;
64. OSCE/ODIHR, *Hate Crime Reporting: Serbia*; преузето 6.9.2018. <http://hatecrime.osce.org/serbia>;
65. Strasbourg Observers, *Škorjanec v Croatia: victims of racist hate-crime “by association” protected by ECHR*; преузето 5.9.2018. <https://strasbourgobservers.com/2017/06/13/skorjanec-v-croatia-victims-of-racist-hate-crime-by-association-protected-by-echr/>;
66. The Independent, *‘Hungary is the worst’: Refugees become punch bag under PM Viktor Orbán*; преузето 7.9.2018. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/hungary-refugees-immigration-viktor-orban-racism-border-fence-a8446046.html>;
67. Uniform Crime Reporting (UCR) Program, *Hate Crime Data Collection Guidelines and Training Manual*, Version 2.0, 2/27/2015; преузето 25.5.2017. <https://ucr.fbi.gov/hate-crime-data-collection-guidelines-and-training-manual.pdf>.

Злочини мржње – криминолошки аспект

Апстракт

Захваљујући својим карактеристикама, злочини мржње представљају погодно средство којим се остварује контрола и врши заплашивање сви оних лица која се на неки начин не уклапају у предвиђене друштвене оквире. Као такви, они у крајњој линији могу довести до дестабилизације друштва. Данас још увек не постоји универзално прихваћена дефиниција злочина мржње, а спроведена истраживања не успевају да свеобухватно објасне ову појаву, посебно имајући у виду територију Републике Србије, где је овај вид криминалитета инкриминисан тек однедавна. Због тога је и сам циљ овог рада детаљнији приказ и подробније упознавање са злочинима мржње као посебно опасне криминолошке појаве. Истовремено, циљ рада је и да се кроз истраживање спроведено на територији Републике Србије, прикупе и прикажу подаци о распрострањености злочина мржње, њиховом разумевању од стране шире јавности и карактеристикама извршилаца и жртве. Како би испунио циљ рада, аутор се приликом анализе криминолошког аспекта злочина мржње користио дескриптивном, упоредноправном, нормативном и статистичком методом, као и методом студије случаја.

Истраживање је показало да иако не постоји јединствени став о томе шта све злочини мржње обухватају, одређена поклапања је могуће уочити. Сходно томе, злочини мржње се сматрају противправним понашањима која су усмерена према припадницима одређених друштвених група због предрасуда које извршилац гаји према њима. Жртва се бира искључиво према личном својству, те углавном не постоји никаква лична веза између ње и извршиоца. У Србији највећи број жртава су припадници ЛГБТ популације, који углавном бивају више пута виктимизирани, а извршиоци су углавном лица млађа до 30 година која делују у групи. Велика број случајева остаје непријављено, што доприноси постојању „тамне бројке“, а као главни разлог за то наводи се неповерење жртви у рад надлежних органа. Имајући у виду резултате до којих се дошло, аутор сматра да су злочини мржње појава коју још увек треба истражити, посебно с обзиром на последице које оставља, као и велику присутност „тамне бројке“. Истовремено, потребно је посветити пажњу едуковању јавности и надлежних органа с овим видом криминалитета.

Кључне речи: *злочини мржње, предрасуде, групе мржње, тамна бројка злочина мржње*

Hate crimes – criminological aspect

Summary

Due to their characteristics, hate crimes represent a useful tool which can be used for establishing control and spreading fear among people who for some reason do not seem to fit in the society. As such, they can lead to society's destabilization. There is still a lack of universally accepted definition of hate crimes and available data do not manage to fully explain this phenomenon. This is especially true regarding the territory of Republic of Serbia, where this type of criminality has been incriminated just recently. For these reasons, the aim of this thesis is to present hate crimes in a detailed manner by performing thorough research, as they represent especially serious criminological phenomenon. At the same time, the aim of the thesis is also to gather and present data – gained by research performed on the territory of the Republic of Serbia – about prevalence of hate crimes, their understanding by public and main characteristics of the perpetrator and the victim. In order to reach the aim of this thesis, while analyzing criminological aspects of hate crimes, the author applied descriptive, comparative, normative and statistical method, as well as case study method.

The research has shown that even though there is no unanimous stance about what can be included by term hate crimes, certain common aspects could be reached. In that manner, hate crimes represent non-legal behaviors which are directed towards members of certain vulnerable groups due to the prejudices that perpetrator has about them. Victims are chosen because of their personal characteristics and usually there is no personal link between the perpetrator and the victim. In Serbia, the highest number of victims are LGBT people, who are mostly victimized more than once. Regarding perpetrators, they are usually younger than 30 and they commit hate crimes while acting in group. High number of hate crime cases remain unreported which amounts to its high dark figure. The main reason for this can be found in the lack of trust which victims put in authorities. Taking into consideration all the results which were reached in this research, the author claims that hate crimes are a phenomenon that has to be a subject of further research, especially due to the grave circumstances it can leave on victims and society, and due to their high dark figure. At the same time, it is recommended to pay more attention to the necessity of educating authorities and public about this type of criminality.

Key words: *hate crimes, prejudices, hate groups, dark figure of hate crimes*

Биографија студента

Милица Нешић рођена је 17.8.1992. године у Нишу. Средњу школу „Прва нишка гимназија Стеван Сремац“, смер филолошки, завршава 2011. године као добитница Вукове дипломе. Исте године уписује основне академске студије права на Правном факултету у Нишу, а завршава их 2016. године са просечном оценом 9.79. На првој години основних студија проглашена је једном од најбољих студената у генерацији за школску 2011/2012. годину. Након завршетка основних студија, 2016. године на истом факултету уписује мастер студије права на кривичноправном смеру, где је положила све испите са оценом 10. Две године за редом била је добитник стипендије „Доситеја“. У међувремену, 2017. године уписује и мастер студије у области људских права на Централноевропском Универзитету у Будимпешти, где је положила све испите и у процесу је предаје мастер рада.

За време студија са тимом Правног факултета у Нишу освојила је 1. место на Регионалном такмичењу у симулацији суђења пред Европским судом за људска права одржаном у Суботици, као и на Суперфиналном такмичењу одржаном у Стразбуру. Такође, била је члан тима који је освојио 1. место за писане поднеске на Регионалном такмичењу у симулацији суђења у области медијског права и учествовала на Међународном такмичењу из исте области одржаном у Оксфорду.

Неформално образовање стекла је учешћем на многобројним међународним и националним тренинзима, школама и конференцијама, као што су међународна летња школа *Transitional justice: Key Concepts, Processes and Challenges in South-East Europe* одржана у Сарајеву, *Школа бранитеља људских права* организована од стране Civil Rights Defenders у Нишу, *The Vienna Human Rights Model United Nations* у Бечу, *Non-discrimination in United Europe* у Софији, и многе друге.

Радила је као приправник у адвокатској канцеларији, вршњачки едукатор на пројектима Европске Уније и Савета Европе на тему онлајн говора мржње и сарадник-истраживач у НВО Астра на праћењу случајева трговине људима у јужној Србији. Дугогодишњи је члан и волонтер невладине организације Клуб за оснаживање младих 018 из Ниша.

Течно говори енглески и шпански језик, а служи се основама немачког језика.

ПРИЛОЗИ

(ПРИЛОГ 1)

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Милица Нешић

Наслов мастер рада: Злочини мржње – криминолошки аспект

Ментор: проф. др Дарко Димовски

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 17.9.2018. године

Потпис аутора

(ПРИЛОГ 2)

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Злочини мржње – криминолошки аспект

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Милица Нешић

У Нишу, 17.9.2018. године

Потпис аутора
